

Јован Јовановић Змај

„Његова слава — слава је без краја,
Ал' нашој слави нестало је Змаја.“

У духовном животу свега народа српског завршен је један знаменит период: допевана је Змајева песма! Попуцале су жице на оној лири са које су заносљиви звуци летели широм српскога света и продирали у срца Срба свих и свуда. Деца која тек тепају, несташни дечаци и девојчице, весела младост, озбиљно мужанство, забринута старост — хранили су и хране душе своје појезијом Змајевом. Отуда је и жалост за њим општа, заједничка, жалост свега народа српског. Не пита данас дете родитеља свог: „Што си тако тужан?“, не пита ни деду: „Зашто плачеш, деда?“ — збуњено је, па и ако не зна шта је то смрт, оно слугу сав ужас тога, јер му је речено: „Умро Чика-Јова.“

Умро Чика-Јова! Наш добри Чика-Јова, наш мили Чика-Јова. — Родитељи су наши — јер су нас родили, чували и бринули о нама, а Чика-Јова је наш — јер нас је он први увео и уводи у свет духовног живота српског.

А колико је тога света само у његовим песмама! Лепо је речено: „Кад би било могуће да нам неко узме Змајеве песме, ми бисмо осетили у души ужасну празнину, — осиромашили бисмо!“ Доиста није могуће замислити Српство без Змајевих песама, без оних песама које су постале крв крви наше, део душа наших. Доиста нема у српском народу песника који је од Змаја дубље ушао у душу народну. Змај је песник по милости Божјој, а лиру је своју ставио у службу народу српском, те је зато народу свом и омилио толико.

Змајева је песма допевана! Нових звукова са лире му више не ће бити, али ово што је испевао живеће заједно са народом српским: у добру ће га чувати од погрешака, у несрећи тежити и соколити, а увек ће га учити да србује и у пуној слави и у данима беде и искушења.

Пријатељство тражи,
Пријатељство хвали;
Томе дивном цвету
Цену не обали.

И ако ти време
Викне: „То је шала!“
Остаће ти помен
Дивних идеала

† Змај

Ле, коприва никла,
Зелени се мирно!
Не ожегла никог
Ко је није дирио.

Размислица ваша
Може сада бират':
Ил не ваља жећи
Ил не ваља дират'.

† Змај

Змај

У другој половини XIX века Змај је један од најзнатнијих лиричара српских. Широка индивидуалност његова талента, плодност мисли и снага са којом је он радио на нашој књижевности створиле су му име које ће несумњиво остати знаменито у Историји Српске Књижевности. Његова је слава пре једне десетине година била свакако већа, признање публике и књижевне критике несумњиво потпуније него сада, што је, у првом реду, ствар промењеног укуса и напретка критике. Ми нисмо никад вољни признати да је критика у нас много напредовала. Такво би тврђење било нетачно, као што би, можда, било тенденциозно од оних који пишу критике у нас. Заслуга за напредак наше критике припада прво и готово једино Д-ру Љубомиру Недићу, писцу који је први имао важних услова за једнога критичара. Изгледа нам да његов рад на критици у нас није довољно оцењен. Недић је био једини наш критичар чиста темперамента, систематских погледа и, што је најважније, писац који је полазио у својим студијама од неколиких принципа, у основи тачних. То није мала ствар. Ни пре њега ми нисмо имали писаца који би били знали шта је предмет и метод Књижевне Критике. Ми знамо врло добро да су мишљења и о томе у књижевном свету подвојена; али тачност једне теорије од тих многих није искључена, нарочито у случају кад је она аргументисана принципима основнијег значаја и дијалектичком проницаваошћу духа. После Недића критика је у нас поново пала, ако не на онај степен на коме је била пре њега, оно, свакако, на нижи степен него што је била у његово време. Ово, што смо овде у неколико речи казали о писцу студија „Из новије српске лирике“ и „Новији српски песници“, то је с тога што је и Змајева репутација од доба познате Недићеве студије о њему промењена. Тим нећемо да кажемо да је Недићева студија у свему тачна — далеко од тога — већ само то да је она имала и знатнога и у многим оправданог утицаја на мишљење и ужив љубитеља лепе књижевности и ширег круга читалаца поезије наших песника. То је важно и због тога што се у томе може видети како у

нас, још једнако, нема велике разлике између оних који пишу књиге и оних који само читају; између писмених и полуписмених, ако тако смемо рећи. При свем том Змајева поезија остаје знаменита појава у српској литератури. Њен многоструки утицај на друштвене прилике у нас, на књижевност и популаризацију песме остаје. Личност Зма-

Д-р ЈОВАН ЈОВАНОВИЋ
† Змај

јева није изгубила ништа тиме што се мишљење о његовој поезији у последње време поделило. Ово смо рекли само с тога што мислимо да се баш после смрти једног знаменитог радника на песни мора водити рачуна о мишљењима компетентних. У ове, наравно, не долази г. Д-р Лаза Костић са својом великом књигом о Змају. Данас

Н. Несторовић

Скица за Тополску цркву

се, као што је рекао Д-р. Недић једном приликом, може књижевна радња Змајева тачније оценити.

I.

Кад се оцењује један песник, писац о коме се, по нечијој речи, мора говорити, па било то што се говори добро или рђаво, онда се мора гледати и на то колико је такав писац урадио, и на то како је урадио. И ма да се слажемо с оним мишљењем да једнога песника не треба прво ценити по томе колико је урадио, већ по ономе како је урадио, ипак не мислимо да и квантитет књижевних радова треба запостављати. Колико је плодност једног писца важна за књижевно-историско гледиште, јер ствара рељефнију слику писца у његову времену и чини да његов утицај на књижевност буде континуиран и јачи, толико је она важна и за чисто књижевно гледиште, јер снага и брзина израде је свугде, па и у књижевности, корисна. Отуда и долази да су велики писци били и врло плодни и имали велика утицаја. Виктор Иго, да је био урадио половину од онога што је у ствари урадио на књижевности, не би био само у пола мањи песник. Шекспир би, истина, био Шекспир и кад би био написао само „Хамлета“, али је неопходно било да он напише све оно што је написао пре „Хамлета“, као што је природна последица што је он писао и после „Хамлета“, ма да ни пре, ни после, он није могао дати оно што је дао у „Хамлету“.

Змај је лиричар. Лирска поезија Змајева широка је обима, његове су песме многобројније, и, природно, све што је он написао не може бити подједнако добро. Нама је, на првом месту, задатак да изнађемо оно што је добро. Јер писати о једном писцу зато, да би се изнашло оно што није добро, није тешка ствар. Указивати на слабе стране једнога писца лако је, можда зато што их у свакога од њих има тако много. Изнети све оно што је карактеристика некога песника у позитивном смислу; изнети оно што у њега ваља, што чини да о њему вреди говорити, то је тежи и приметнији посао, и то је, по нашем мишљењу, у првом реду задатак Књижевне Критике. А Змај има много песама које спадају у одличне ствари српске књижевности. Његова поезија представља неки конгломерат свих врста и начина певања. То чини да је тешко одредити у којој је од тих врста Змај најјачи, или у којој је он највише свој.

Нама је главно да утврдимо прво то, да деловима Змајеве личности, онакве каква нам се она представља у времену у коме је он живео, одговарају, симетрично, врсте његова певања; да је, поред тога, могуће из свих његових радова, разноликих и по врсти у коју долазе и по вредности, конструисати његову слику као писца; желимо, другим речима, да утврдимо да је Змај индивидуална песничка природа, и ако, у неколико, општа, широка и без оне маркантности коју неки наши песници имају. Ипак, за слику свакога писца потребно је изнаћи основну карактеристику његове поезије, основни тон његова певања и покушати да се, полазећи од те карактеристике, од тог основног тона, изнађу и друге одлике и да се, на тај начин, створи слика писца и његове поезије, онаква каква је.

У Змајевој поезији исекаче и видна је, како нам се чини, једна црта интимне лирике, оне која је најнепосреднија у изразу, везана за обичан, свакидашњи живот и човека као породичне и друштвене јединице. И ма да се Змај, обично, сматра за песника који је међу свима на-

шим песницима најшира поетска природа, чија је поезија одјек целокупног друштвеног живота нашег, као што је одјек и његова личног живота, тако да се он, у неку руку, сматра за опште народног песника, најпопуларнијег и од највећег утицаја, ипак је њему најближа интимна поезија и он је у њој најјачи. Може се рећи да је интимна поезија свакоме песнику најближа већ по томе што је у природи човековој да он оно што му је најнепосредније, најличније, најближе, најбоље и износи; да је, према томе, сасвим у опште речено, истина да Змај има ту црту, али да њу исто тако имају и други, истинити и прави песници. Али то није тако. Оно што хоћемо тиме да кажемо, кад говоримо о Змају, то је то да је он најјачи на оним местима, где треба изразити неко алтруистичко осећање, јер он тих осећања највише и има. У првом реду његов алтруизам је ужи, то је љубав према породици, према жени и деци, и он је тим осећајима дао најбољег израза у својим збиркама песама под натписима „Ђулићи“ и „Ђулићи Увеоци“. Те су му песме, с правом, убрајане у најлепше, и оне то доиста и јесу. У њима нема много онога што би чинило велику песму; оне ни по идеји ни по форми нису раскошне, у њима нема јаке маште нити има нарочита колорита; а ако га има, то је на poneким местима, као, на пример, у песми која почиње стиховима:

„Месечина кад прелије боле
И кроз јаде дуне поноћ сива,
Замрише од горе до доле...“

која је финије израде, ређих сензација и израза који је такође ређи у Змајевим песмама. Али су зато ове песме искрене, непосредне, просте и без оне трошности песама са претерано личним акцентом и префинијем, болешљивим утврдима, које се данас допадају, сутра не допадају, па после опет допадају; за које је потребно нарочито расположење читаоца, као што је за операцију потребна наркоза. Све су његове песме здраве. Неколике од његових најбољих песама имају тај интимни тон, породично обележје, као да су, доиста, само зато и спеване што им је мотив неколико доживљаја песникове породице, као што то омиљено понављају наши критичари. За нас је сасвим свеједно што се каже да су мотиви тих песама неколико истинитих догађаја из живота песниковог, јер не мислимо да су оне зато добре и да су зато међу најбољим песмама које је Змај испевао. Змај је имао тих осећања, диспозицију за та осећања, ако хоћете, и он би им дао израза, све кад им повод и не би био у тим тешким догађајима у његову domu. У песми је главно осећање и израз, а мотив је песми, баш код правих песника, често тако ситан, невидљив, тако рећи, да је сасвим погрешно тврдити да је Змај те песме испевао само зато што су му умрли жена и деца. Ми смо уверени да би их он испевао и без тих догађаја. Јер, као што смо рекли, спољни мотиви су баш код истинитих песника често врло ништавни за око обичнога човека, као што, с друге стране, ни јаки мотиви код оних који нису песници не могу пробудити толико осећања нити дати праву песму. Може се рећи да ће и код правих песника јачи утисци дати јача осећања, само што се том приликом заборавља да јаки утисци, онако како их обичан човек сматра, нити су увек јаки код песника нити увек дају песму, а не изливају се у каквом другом акту, у коме су и песници блиски свима другим људима. Овим мало дужим местом хтели смо одвојити осећања од спољашњих утисака онолико колико се она морају одвојити, ако се хоће да се о њима даје тачан суд. Неке од Зма-

јевих најлепших песама продукт су тог друштвено-породичног осећања и оно се у њима најлепше огледа:

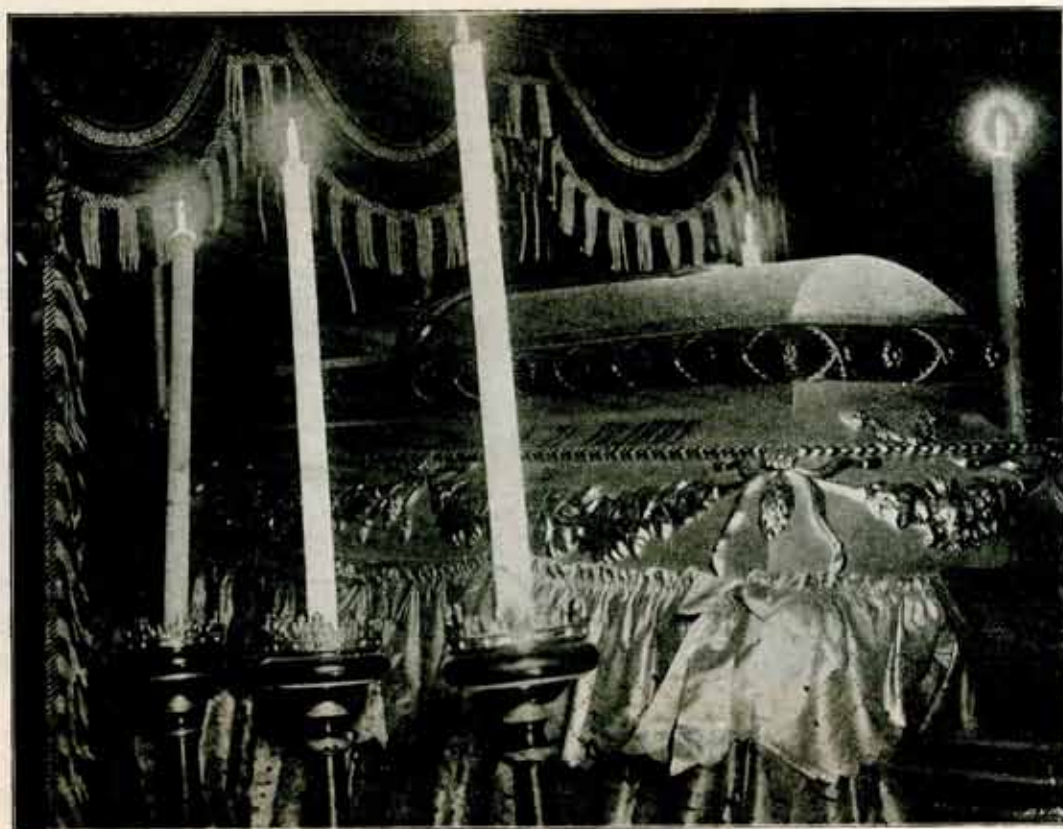
„Болна лежи, а нас вара нада:
Оздравље, оздравље млада!
Наша нада — сен празнога сена.
Поседасмо поред одра њена.
Ми у смену верујемо слено.
— Она моли: „Причај ми што лепо!“

Цела та песма што почиње овим стиховима има, доиста, неког и сувише породичног осећања; она даје утисак сувишне интимности, која за читаоца није увек лагодна; та песма мирише на болесничку собу и ми је нећемо даље наводити, ма да су и остали стихови у њој као ови први. Тако је са још неким песмама Змајевим овога циклуса: с оном што почиње стихом:

Пођем, идем, клецам, застајавам...

кања; утисак је од њих слаб, површан. У опште, у Змаја пада у очи та разлика у вредности његових песама исте врсте. По нашем мишљењу то је отуда што од праве песме до обичне није далеко. Емоција је једина која некој песми даје њен првобитни значај; али ништа није тако растегљиво, ефемерно, нестално као емоција и ништа није лакше да се деси но да у песми и правога песника не некада нема. Отуда у песмама истог песника, где је све друго исто, где је спољашња страна подједнако брижљиво израђена, ако нема тог најважнијег услова, осећања, вредност ће бити сасвим неједнака. Отуда и у Змаја песама које немају те унутрашњости; ма да су иначе све његове песме технички добро израђене, све су примамљиве и радо се читају.

Велика је, отуда, разлика између његових песама које су као она нежна песма:

Ковчег † Змаја

која је најближа овој наведеној, а затим и с многим другим, у којима има истинитог осећања и лепога израза:

Зар ја лубит' више не смем?
Зар се мени само крати
Своју драгу драгом звати?..

Његове љубавне песме, као што се види, имају исто тако тон обичан; оне су искрене, без емофазе, сем на poneким местима, у изразу, може бити, на којима избија његова позната склоност ка антитези. Неке од тих љубавних песама Змајевих спадају у најбоље што је Змај испевао и долазе у ред најлепших љубавних песама наших старијих песника, Ј. Илића и Војислава. И у њима боја тона је нарочита; и оне одају песника који живи породичним животом и осећа тај живот, онако као што Војислав осећа уметнички или Ј. Илић севдалијски. Све његове љубавне песме нису такве. У многим реченичним обрт, духовита реч, инвенција су главно; емоције нема, и зато оне ни код читаоца не буде ништа нарочито. Оне су пријатне, али њихова пријатност то је пријатност љас-

Тихо, ноћи,
Моје сунце спава,
За главом јој
Од бисера грана...

Или оне што се свршава одговором цвећа и строфом:

Зора ће нас разгонити брзо
Ал ће остат' из цвећа, из биља,
Чиста душа око твоје душе,
Чисто миље око твога миља.

и неких његових песама као што је она:

Љуби мене љубованко...

које нису праве песме него више духовита проза.

Од ових лепих љубавних песама Змајевих морају се поменути још неке, које најбоље сведоче његову осећајну страну. Такве су песме: „Спаљена песма“, „Кад сам био на твој гробу“, „Што ме људи гледе тако“, „Зимски Дан“, „Моје небо, јер је мутно“ и још неке. У свима њима има осећања; њихова је и спољашњост према унутрашњој страни; то су и по облику и по садржини

песме. У њима је главна црта та интимност, породичан тон, алтруистичко осећање у ужем обиму, у љубави према драгани, према жени и деци својој. Змај из свих тих песама излази као индивидуална песничка природа, и ако не као индивидуалист. Он има јако развијено друштвено осећање. Оно се, као што смо видели, огледа и у његовим љубавним песмама донекле, у њихову интимном, породичном тону; оно се још боље огледа доцније у његовим многобројним дечјим песмама, које су његово име учи-

ниле најпопуларнијим и у којима је он створио нешто што се не може наћи не само у нашој него ни у другим књижевностима. О њима ће бити говора на другом месту. У песмама о којима смо говорили Змај је најјачи; он је у њима прави песник и по њима он и може заузимати знаменито место у Српској Књижевности и оно му у њој, по њима, донета и припада.

(СВЕРШИЉЕ СЕ)

Сима Пандуровић.

Змају

тарачке, мутне заклопљене очи...
Он више неће видет' неба плава;
Блажено лице о томе сведочи.
У бољем свету он нам сада спава.

Данас, још пре но дете чврсто крочи,
Блажена старца позиваће с јави;
У боју где се рујна крвца точи
Он је к'о вођа духа нашег права.

Спавај. Нек нико никада не слутн
Да овде леже кости великана,
Да овде лежи понос наших дана,

И нека небо српско се не мути
Што први од нас бољем свету оде,
Где дани жића нит' боле нит' годе.

П.

Танасије Стевановић

— СЛИКА —
С. Д. ТОДОРИЋ

Танасије Стевановић, телеграфист, мали је старчић од преко педесет година, белава темена са ког стрчи неколико седих, правих длака; жутих је испалих зуба и прџаста носа преко кога су натакарене наочари. Личио је донекле и на стршљена и на мопса. Журно нешто пише. Чује се зујање мува и понека тек спусти се на глатко му жућкасто теме, па иде челу, полако подижући ножице. Танасије Стевановић одмахује главом, стреса муву и опет наставља писање. Мува се поново спушта и почне да иде гиздаво по темену. — „Ха, враже!“ — узвикне готово без љутине Танасије Стевановић и превуче махрамом преко главе. — „Шта ћеш... и она хоће да живи“, — говори он самом себи. — „Ето и ја једем и кокош и пиле... све, па се оне не љуте... Што као на пример и она да не једе?“ Мува се спусти полако на теме, подигне предње ножице

и прочешка их, па опет пође по темену. — „Чекни малко док напишем, чекни... на, ето сада ћу бити готов, безобразнице ниједна... Гле како пече, биће кише!.. Како сељаци жељно очекују кишу. Готово се све сасушило...“ Мува је и даље настављала шетњу а стари телеграфист чешће би одмахивао главом. Кад је завршио писање, спусти полако увлаку на мастионицу и усправи се у столици.

Стиже нека депеша. Он је пажљиво преписа.

— Хеј Симице, оди-дер! викну он момка.

Момак Симица, година Танасијевих, само још мало нешто белајији и без наочара, устаде лено с креветца. — „О, муку му... баш ни часа мира!“ рече он љутито и стаде онако сањив да се окреће око себе као да тражи нешто.

— Симице! — чу се опет благи глас.

— Што се развикао као нико његов. Помислио би човек да се нешто упалило! Ваљда и ја имам душу!...

— гунђаше он кад уђе у канцеларију. — Само тек: „Хеј Симице!...“ Кога ђавола ти људи непрестано јављају?...“

— Па мора се. Знаш, то је наша дужност, — одговори благо Танасије Стевановић, — наша дужност. И ја често мислим: шта ли јављају ти људи. Ето овај јавља да му се родно син... Шта ћеш? Однеси је, бога ти, капетану. Шта ћеш?...

Симица изиђе гунђајући из канцеларије.

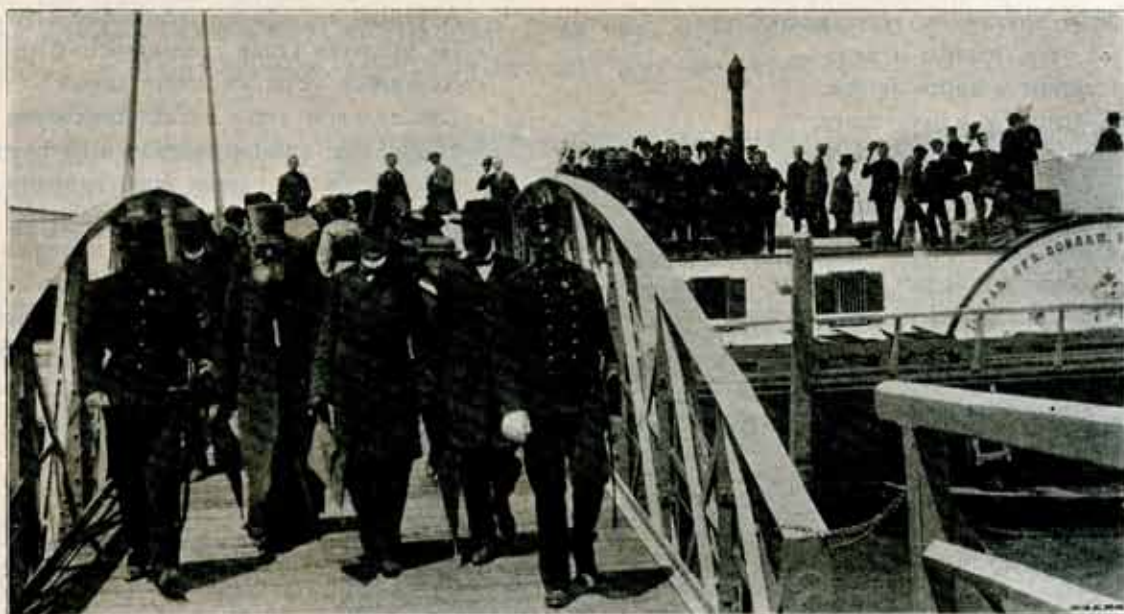
— Стар је већ човек, — настави сам Танасије Стевановић. — Тешко му је да иде, остарео...

После се баци у друге мисли. Сети се синовљева писма. Бак је у Београду. — „Шта каже: „Треба ми још новаца.“ Деца, брате, треба да поживе. Нека проживи док је млад.“ Једна муха упече га јакo и он је отера, па настави: — „Трошио сам и ја. Само нека је он здрав

— „Да ми је да добијем још једну класу“ — отпоче он полугласно. — „Одмах би купио Цуји нов шешир. Баш је срамота што нема нов шешир... Чак и она белосветска Цака натакарила неку шеширчину, па чисто хлади човека кад прође поред њега. Само ћу јој купити мањи, лепши... не треба ни онолико цвећа на њему као код других што је... Једна чак метнула и целу птицу... Ех, али камо класе?... Мицко!“ — викну он маче да би се забављао њиме.

— Е нећеш га добити цео дан! — прогунђа Симица и скочи с кревета те задржа маче.

Танасије Стевановић, кад виде да нема мачета, продужи мисли. — „Па и Јуци бих купио нову хаљину...“ И ту замисли своју дебелу, прђоносу жену, у новој хаљини. — „Онако да има на њој цветића, па кад изиђем са женом у шетњу да поцркају од муке. Ја ћу с новим

Долазак Београђана

па за остало је лако. Каже да је здрав као дрен... Циц, мицко!“ викну он Симицино маче кад га виде. Оно му стаде код ногу и управи своје велике округле очи на њ. — „Мицко!“ рече му веселим гласом и узде га у крило.

У том уђе и Симица у канцеларију и стаде да отхукњује. — „Дао сам му. Просто човек да полуди од врућине... И ја, брате, имам душу. Циц, мицане!“ — викну кад спазе маче код Танасија Стевановића. Увек су се њих двојица отимали о то маче. Маче скочи с крила Танасијева и пође за Симицом, који оде полако у своју собицу и спусти се на креветац.

— Сад ће опет што ново доћи. „На, Симице, однеси дер.“ Е нећу више ништа да носим! — говорио је он и мешкољио се по кревету хладећи шеширом непрестано знојаво лице. — „Какав је као какав стршљен. Он се вабио у ону хладовину, па се уби дремајући, а ја се одрах од трчања...“

У другој соби Танасије Стевановић задиманио и зева с времена на време.

полуцилиндером, а онај, што ми је сада за празник, носићу сваки дан... Овај ћу поклонити коме!“ — додаде он и погледа у излупани и масни полуцилиндер, који је већ одавна добио сивкасту боју...

Апарат отпоче: цџк, цџка, цџк...

Танасије Стевановић отпоче пажљиво да преписује: „Танасију Стевановићу, телеграфисти. У интересу државне службе“, државне службе, — понови он гласно и стресе нервозно једну досадну мушицу, „стављен си у стање...“ Нека несрећна мува баш га јакo пече... „До ђавола!“ викну он и отера је. Наочари му се замаглише и учини му се да види своју Јуцу, у старој, масној хаљини, подбочену, како виче: „Јух, јух!...“ — „у стање по... покоја“, једва доврши он.

Симица стао запрепашћено на канцеларијски праг, уне му дрхте, само што не заплаче. Та није ни чудо: толико су били заједно...

Сунце припекло... Танасије Стевановић иде журно и преплашено кући са изгњеченим, масним полуцилиндером.

Сестра Војводе Катића

Де ли било гдегод тако дивне моме,
У Рогачи што је селу питомоме?

И је л' могла бити и друкчија вила,
У Катића Јанка што је сестра била?!
Тај мирисни цветак, та богиња права,
Погледом и стасом плени, очарава.
Гледали је момци нежно и умилно,
И љубили тајно ватрено и силно;
Али њено срце племенито, чедно,
Не закуца страсно јоште ни за једно!
Узвишена скромност, то бисерје драго,
Њезина је душа и ъезино благо.
Хај, а шта ли беше понос, вера, нада,
У времена тешка, пуна црних јада!
И судбина клета, што руши и коси,
И њој к'о и другим зао удес носи,
Донесе јој тугу, јечање и сузе —
Омар-ага силни у харем је узе.
А да бол утиша у идола свога,
Довеле јој Јанка, брата рођенога.

У харему живот пун чари и дражи,
Ал' сломљено срце зар ту раја тражи?...
Само једна сеја силнога Омара,
Што слађане часе доноси и ствара.

Весело девојче, умиљато, нежно,
Лице јој је благо, питомо и снежно,
И то чедо бајно, тај анђелак мали,
Срце младом Јанку љубављу распали,
Ко усијан челик кроз груди му прође,
Од кад сестри милој у походе дође.
И Емира дивна бацила је око
На пламено лице и чело високо.
Дуго они љубав тајише и крише,
Али пусто срце не мирује више.
Благо, тихо вече у магленој тами,
У одаји сјајној њих су двоје сами.
Душа душу лати у загрљај сада,
А пољубац слатки за пољупцем пада;
Злато свило руке око свога злата,
А тешка се, мрачна отворише врата,
На вратима Омар с ханџаром у руци,
Занемише уста, умукосе звуци.
„Заблуделом срцу и сам Алах суди —
„Коме овај ханџар и кроз чије груди?“ —
„Мени!“ јасни гласак кроз дворану јекну,
А Омар се трже у срце га текну,
Задрхта му рука као трска танка —
То је била сестра војводе Јанка!

СОКОЉАНИН

„Пера Дружески“

— слика из нашег друштвеног живота —

од С. СРЕМЦА

(СВРШЕТАК)

ГЛАВА ПЕТА

(Која је доласком Пера Дружеског са свим изненадио и преко сваког очекивања морала бити јако скраћена, а тиме је, природно, и сама приповетка морала добити са свим друкчији завршетак).

— Шта је, море, са запонцима? шали се Гојко кад се вратише пециву.

— Је л' пречњаци, госпо'н-капетане? пита посиљни.

— Пречњаци, да!

— Ту су, госпо'н-капетане?

— Постојавају ли сви на броју, Миловане?

— Постојавају, госпо'н-капетане! одговара посиљни.

— Главом ми одговараш за њих, Миловане... Ако нестану, зна се твоје... Куршум у чело, Миловане... Ништа мање... Разумеш ли?

— Разумем, госпо'н-капетане? одговара Милован који је већ разумевао шалу.

— Да их не даш ником... да их браниш до последње капи крви... Да погинеш крај њих ка' Рајић на топу!...

— Разумем, госпо'н-капетане!

— А знаш ли ти, море Миловане, шта ће бити после с тобом?... Кад тако, на прилику, јуначки погинеш на повереном ти месту? На својој позицији?... пита га расположени и весели Гојко. А, Миловане!...

А Милован покрио шаком уста па се стидљиво смеје.

— Заборавио си, Миловане... Е, ја да ти кажем.

Кад погинеш тако на дужности, ући ћеш у Историју, Миловане, а име ће твоје, Миловане, Историја златним словима забележити и спомињати... за пример, Миловане, доцнијим генерацијама... Разумеш ли, Миловане?

— Разумем, госпо'н-капетане.

— Е, тако, вели Гојко, још мало... док не стигну...

— Није нужно, повика Пубика. Ено ги... Ено Пере!... и показа тамо далеко на једну прилику човечју.

— Ооо! заграјаше сви. Браво, Пера. Живео Дружески!... Одржао реч!...

— Ама... примети Пубика. Ама... к'о сам да је...
Што сам?...

— Ко сам?

— Ама Пера... иде сам... ено, сам он...

— Та ваљда није? вели капетан.

— Бога ми, сам... потврђује узнемирени велосипедиста. *Сам самцит...*

— Море, није сам... умирује их Таса Шпоркаса. Како сам!?... Него воле да се млати... Знате га, хвала Богу; хоће да се пошали мало. Видећете да је тако.

— Дај Боже! чу се с више страна.

— Ама то је, кажем вам... Оставио даме а он измакао напред; хоће да нас мало поплаши и изненади. Ех, што је несретник! вели иронично Таса. А после да се „насмејемо“ мало. Лудира се Пера. Него ајте да му не кваримо ћео; да се и ми направимо као да му верујемо да је сам дошао. А сам није дош'о, нити би смео он то урадити. Главу би дао, ако није тако!... Ево, сад ће и оне да се појаве... Три грације... Ево их, тек што нису!...

— Сигурно! потврђују сви и журно дотерују одело, косу и бркове. Да ли је, Боже, био тако наметан па да поведе и Мицу „бело јагње“?!...

— О, муштулугџио! Ожђелдум и добро дошао! дере се велосипедиста.

— Чекају те запонци! довикује Таса Пери, који им се приближује.

— Шта је то с тобом?! Зар „сам“ остаде у Сријему Рајко!?

А Пера им се приближује све више и смеје се; а овима некако све мање до смеха.

Сви се ућутали и уозбињили.

— Шта је, шта сте заћутали?! Па, бре, ви би и поснали да није мене! коре их Дружески који није научно на овако глух дочек.

— А где су други? пита га Таса.

— Зар тако сам, господин-Перо? додаде Гојко.

— Ја, вала, сам! вели Пера.

— Бога ти, сам?

— Истина сам, ил' се само шалиш?

— Хе хе, церака се Дружески, ја јесам, истина, шалџија, ал' ово није шала, него озбиљно.

— Ама збиља сам си дош'о? питају ови а једнако погледају на ону страну одакле је Пера дошао.

— Па... како то?

— Подвалио сам јој, вели Пера. Нисам јој ништа засигурно рекао и обећао кад сам пошао јутрос у канцеларију. Па кад сам сад на подне изиш'о а мене мрзило да запињем до куће.

— Их! вајкају се сви и праве се да му верују а погледају једнако онамо. Баш си ленштина.

— А после, право да вам кажем није баш ни то био главни разлог, моја лењост, што јест... Него наспело ми да се онако сам провеселим и процумбусим; па рачунам, ако поведем жену и још тако неку с њоме, —

све ћемо покварити... Јер ја бих хтео, к'о човек, да мало и прођаволим, а она не трпи то. Смита ми... Е, нећеш, ћерко, велим ја!...

— Е, то си се баш добро сетно, примети му сухо Таса.

— То није рђава идеја, додаје тако исто Гојко.

— Не знате ви њу. И не дао вам Бог да се носите с њоме ка' ја кукавац. Ама код мене не може; не дам ја то! — Охохо! Што рекли: „Чалабрчак док не приспе ручак“, вели Пера и саже се и узне један запонац, узне перорез у десну а запонац у леву руку, па га стаде халапљиво пипати причајући уз то даље. Не знате ви још шта све ја ради брачне среће гутам и трим од ње! Не да ми мрднути! Мрднути ми не да него одмах ка' мачка 'оће за очи! Не знате ви... вели и саже се да узме и онај други запонац.

— Е нећеш, Дружески! предухитри га Таса и узне сам овај други запонац. Ниси ти сам! Има, ваљда, још кога који воле запонац!...

Погреб ÷ Змаја: На путу ка цркви

— ...Како ме не испушта ни за секунду један из вида, наставља Пера... и како је та женска љубоморна због мене... Љубоморна ја-како, што се смејете?... Оно, знаш, нисам баш ни ја светац... људи смо... а ко је тај ко неће мало да врдне, што кажу! Ама, ја то и кријем... Кријем, брате, ка' змије ноге, е па то је, ја велим, доста ради брачне среће и кућевнога мира... Па помислим у себи: ама зар да ми пропадне овако леп дан само за то што сам жењен? Па је л' то право? Е нећеш, вала, рекох у себи, па и ако смо уговорили и ја обећао!...

— Пази, пази, шану Гојко Таса, шта је оно гамо, и показа му на улаз у долину. Бога ми су оне...

И доиста. На улазу у долину појавише се четири женске прилике; три напред, једна с корпом за њима а испружила врат под силним теретом.

— Јест, оне су, шану му Таса. Је л' вам рек'ох... него воле да се млати...

— А које су све?

— Не знам, познајем само Бису, по ходу и по црвеном жипону, вели тихо Таса. Е, што су ти женске! Морају — ма најмањи пут да праве — да понесу од куће. Намесиле све три колача, а јадна слушкиња испружила шију ка' камила под теретом.

— Па што су застале? пита Гојко.

— Што су застале, Перо? пита га Таса. Подај им знак.

— Ко? Какав знак?

— Та шта се ту бунеш! Па ено. Стоје и чекају.

— Нису то оне! вели Пера.

Ови не верују и мау им рукама и махрамама; напослетку их стадоше и дозивати, али се оне тамо најпре чинише невеште а кад се појавише и придружише неки подофицири, сви се упутише другом стазом и не осврћући се на њих.

— Хм! духну на нос капетан. Па требали сте јавити госпоји, — да не чека!

— Уживај ти само, госпо'н-капетане, вели му Пера, знам ја шта радим. Све је учињено да ово весеље што боље испадне. Кад сам пош'о, свратим у дуванциницу код оне лепе дуванкике што је прозвали Мадам-Сан-Жен, и — ама као да сам га поручио — нађем тамо господин Пају Акцију, и он купи три кутије дувана; па му кажем све као сада вама шта је и како је, и замолим га, како му је успут, да јави Боси, да ме не чека...

— А и он ваљада хтео да пође? запита Таса Шпоркаса.

— Јок! вели Пера. То јест, и он се, каже, спремио јутрос; ама, вели, искренуо изненада неки пос'о, нека спекулација, фалсификација, шта ли, и он мор'о, каже, да одустане. Грдно му жао, вели, али мора. Пожелео нам свима добру забаву а ја њему још бољу, рече Пера и кресну иронично очима на друштво.

— Е баш си ти један ђаво! вели му Шпоркаса. Куд се то сети!

— Јакако! вели Пера. И тако за моју и нашу срећу случајно се нашао господин Паја у дуванциници, и он ће сад да јави Биси да ме не чека.

— А-ја... случајно... сасвим могуће... он обично по три кутије купује... тврди Таса па се окрете Гојку до себе и настави полугласно: Оћеш ти, капетане, да се сваком исповедаш за своје менице; да причаш о својим плаћањима...

— Не разумем те... вели Гојко.

— Доста кад ја разумем! вели му Таса.

— Те ти ја, наставља Пера, скидох тако лепо беду с врата и похитах амо к вама! Боље овако ми сами! А шта ту! Не смеш пред њом ништа да кажеш; ниси комотан ни у шуми. Толки ми бре леци вицеви пропадну кад год је поведем. А овако ћемо сад сами, па бдга! Старински бећарски! Људи немојте се никако женити, — доста што сам ја жењен.

— Доста вала! чу се.

— ...Него, људи, деде, можемо л' ми да се прихватимо, да чалабркнемо, што кажу, малко, јер ја сам вам гладан ка' курјак...

— Пааа... можемо! веле ови као људи који ипак још нешто очекују.

— Можемо, има нас који смо за послом! вели Таса.

— Море, вели Пера, кад је време ручку, сви смо ми „за послом!“

— Ајде, седајте! рече Таса.

Сви поседаше погледајући још једнако онамо и очекујући неће л' им још ко доћи.

— „Стој, војско, док наредник нађе узенгију!“ раздера се Пера тражећи нешто по цеповима од горњег капута. Атанде! Зна Дружески шта народу треба!... Ево... чекај, где је. А, ту је!... Ево и лука бела сам вам до-нео! Јагњетина без бела лука није ништа! Ето, па већ само због овога треба да ми кажете: фала! што нисам, то јест, дошао с дамама... Јер даме и лук, — то не иде!...

— А што, вели му Таса. Па ми се ни иначе, ваљда, не би с њима љубили!

— Ти, Тасо, батали вицеви! Вицеви остави мени, вели му Дружески. Ти ћеш Тасо певати а ја ћу вицеви правити! рече па запева:

„Ти ћеш бити бирташица,
Ја ћу бити пијаница.
У зору,
Пред зору, —
Цвета ми руј-ружа
На прозору.“

Што ме не помажете море? Шта сте се замислили ту к'о да имате мјенична плаћања?

— Ама пази, молим те, ове досадне животиње! шану Ика Пубика Таси Шпоркаси и духну на нос а сав блед од једа. Ама, па он истина дошао сам!?!...

— Ја! духну на нос и Таса. Као што видиш.

— Па шта ћемо сад? пита Пубика.

— А за мене је лако, вели му тихо Шпоркаса. Ја нисам ништа ни пон'о ни дон'о, а ти, Бога ми, гледај сад шта ћеш с оним твојим китајским лампионима и Богосављевићим ракетлама!...

— Ала нас насади овај глупак! шану Пубика велосипедисти.

— Море, виде ли ти, побратиме, шану велосипедиста капетану, како нам подвали овај кретен?!...

И сви се само погледаше подсмевајући се један другоме.

— Ако је хтео да направи виц, и направио га је, вала, — и то на наш рачун! вели капетан полако.

— Ко? пита Таса

— Па Пера ваш!

— Ко? Пера? Ама зар он! Боже сачувај! Та погледај само колики му је Камперов угао!... Нит' је хтео нит' га је направио!... Други ће то неко бити да је направио виц и на наш, ама и на његов рачун!...

— Ама нек ђаво носи све! вели Гојко. Сад, насели — насели! Него се бојим да овај Пубика — како га је Бог луда дао — не исприча ово где год стигне. А хоће. Несретник је! Причаће где стане...

— Ама шта шаћете то? примећује Пера. Што не једете, људи?... Ах, не брините се! Богато ћемо се про- вести, па и ако нема ту господин Паје Акције. Биће ту и без њега весела! вели па запева:

„Хеј, обасјај-сјала
Сјајна месе-чин-чина
Чингир-чина
Чин-чина,
Сјајна месечина!“

Јел' ту само Пера Дружески. Дочекаћемо ми и зору, па онда отпевати једно: „Лепо ти је рано уранити, у про- зорје кад славуји поје.“

— Хе, мене ћете, Бога ми, извинити, господо, вели Гојко, јер ја морам тачно сад у три сахата да сам у вароши... код министра...

— И ја! вели Пубика.

— И ја! додаје велосипедиста.

— Ама, па разуме се! потврђује Таса. Сви ћемо у три натраг у варош; па тако смо и уговорили...

— Јок! дере се Пера. Не прима се!...

— Ама, пази, па ова животиња збиља мисли, да је он душа и центар свега друштва! шану капетан Пубики.

— Не, не! Морамо сви у варош!

— Причајте ви то коме другоме, вели им поносито Пера служећи се сам баш својски. Видећемо, може ли се, то јест, тако лако кварити друштво кад је ту *Пера Дружески!*...

Сећаш ли се, душо...

Сећаш ли се душо: тихо беше вече,
У очима твојим дрхтале су звезде...
Сећаш ли се душо: ти ми тада рече:
Зар не видиш, драги, како љупко језде
Тајанствене сенке? Зар не чујеш како
Умиљато шуме суморни јасени?
Сећаш ли се душо: ја сам тада плакћ.
И док си несташно смејала се мени,

Кружиле су сенке златним утринама,
Сипила је роса са увелих грана,
Љубећи се тајно са мојим сузама.

Кад се спусти вече нечујно, полако,
Ко да смех несташни чујем са усана
Твојих. Ох да могу, ја бих плакћ, плакћ...

Душан Мамушев.

Лаж

— Л. АНДРЕЈЕВ —

и лажеш! Ја знам да лажеш!

— Зашто вичеш? Зар је потребно да нас чују?

И сад је лагала, јер ја нисам ви- као, него сам говорио сасвим тихо, тихо, држао је за руку и говорио тихо, тихо, а отровна реч „лаж“ сиктала је као каква мала змија.

— Ја те волим — настављала је она — и ти си дужан да ми верујеш. Зар те ово не уверава?

И она ме пољуби. Али када је хтедох ухватити и обујмити рукама — ње већ не беше. Отишла је из по- лутамнога ходника, и ја поново пођох за њом онамо где

се већ завршује весели пир. Откуд знам где је то било? Рече ми да дођем, и ја сам дошао и гледао како се целе ноћи врте парови. Нико ми није прилазио, нико није разговарао са мном и, свакоме непознат, седео сам у углу поред свирача. Управо на мене беше разјапљено ждрело велике месингане трубе, из које као да је рикао неки сужник и после свака два минута смејао се оштро и су- рово: хо-хо-хо!...

Понекад ми се приближавао беличасти, мирисни об- лак. То је била она. Не знам како се то умела мазити око мене а да је други не виде, тек је у једном тренутку њезино плеће дотицало моје, у другом тренутку видео сам,

опуштених очију, бели јој врат у разрезу беле одеће. А када бих подигао очи, угледао бих профил, тако бео, оштар и искрен, какав се види само у замишљена анђела више гроба заборављена покојника. Видео бих јој и очи. Биле су велике, жудне светлости, лепе и мирне. Окружена плаветнилом црела се зеница и, ма колико гледао у њу, била је вазда црна, дубока и непрониклива. Можда сам је видео само у тренутку за који срце није могло учинити још ни један пун откуцај, али никада још тако дубоко и страшно не разумедох шта је то вечност, и никада је не осећах са толиком силом. Са страхом и болом осећао сам да ми цео живот, као танки зрачак, прелази у њезине очи, докле не постадох сам себи туђ, разорен и нем — скоро мртав. А она тад отиде од мене, носећи собом сав мој живот, и опет заигра с неким високим, надменим и леним човеком. Проучио сам и најмању ситницу на њему; облик његове обуће, ширину узвинутих рамена, уједначено одећавање једне издвојене његове витице, — и као да ме је својим погледом, који нити гледа нити види, прикивао за зид, те сам, као и зид, постајао за погледе предмет који се не види.

Када почеше гасити свеће, приђох јој и рекох:

— Време је њи. Отпратићу вас.

Али се она зачуди.

— Ја ћу с њим — и пружи прстом на оног високог и лепог који нас није гледао. Тада ме одведе у споредну, празну собу и пољуби ме.

— Лажеш! рекох јој тихо, тихо.

— Данас ћемо се видети. Дођи — одговори ми она.

Када сам ишао кући, преко високих кровова јављало се зелено мразно јутро. У свој улици бесмо само нас двојица: кочијаш и ја. Седео је згрчен и увучене шије, а иза њега седео сам ја, такође згрчен, увлачећи лице до самих очију. И кочијаш и ја бесмо заузети својим мислима. Мислио сам о њој и њезину лагању; мислио сам о смрти, и изгледаше ми да ови сумрачно осветљени зидови већ угледаше моју смрт и да су само зато тако хладни и крути. Не знам о чему је мислио кочијаш. Не знам о чему су сањали они што бежу иза тих зидова. Али ни они нису знали о чему сам ја мислио и сањао.

И тако смо ишли по дугим и правим улицама; јутро се подизало иза кровова, и све око нас беше бело и непокретно. Мирисни хладни облак приближи ми се, а право у ухо засмеја се сужник: хо-хо-хо!

II

Слагала је. Није дошла и узалуд сам је чекао. Сивкасти, подједнако густ мрак спуштао се с тамнога неба, и не знадох када сумрак пређе у вече, кад ли вече у ноћ, па ми се учини да је све то била само једна дуга ноћ. Једноликим, уједначеним корацима дугога чекања шетао сам горе-доле. Нисам близу прилазио високој згради у којој је живела моја драгана, нисам прилазио стакленим вратима, која су се жутела под гвозденим кровом, него сам вазда уједначеним корацима ишао по другој страни

горе-доле, горе-доле. Идући према згради, нисам скидао очију са стаклених врата, а враћајући се често сам застајао и окретао се према њима, а снег ми је оштрим иглицама засипао и убадао лице. А те су иглице биле тако оштре и хладне, да су допирале до самога срца и жацале га јадом и гневом изнуреног чекања. Од светлог севера према мрачном југу слободно струји хладни ваздух, ништити и игра по залеђеним крововима, а стрмоглавце падајући са њих, сече ми лице снежним прахом и ситно удара о стакла празних фењера у којима се усамљени, дрхтећи од хладноће, повија жути пламичак. И беше ми жао усамљеног пламена, што само ноћу живи, и помислих, да ће се сав живот угасити у улици, ја ћу отићи, и само ће се снежни прах носити по празном простору, а жути пламен вазда ће дрхтати и савијати се — у самоћи и хладноћи.

Чекао сам је, али она не дође. Учини ми се да сам сличан оном усамљеном пламену, само што мој фењер не беше цуст: у простору што сам га мерио својим корацима покадшито јављаху се и људи. Нечујно су избијали иза мојих леђа, велики и мрачни, пролазили мимо мене и, сиви као привиди, ишчезавали за оштрим углом белог здања. И поново избијаху иза угла, сустигну ме и полако ишчиле у сивом пространству пуном снега што се нечујно креће. Умотани, без обличја, ћутљиви — личили су и једни на друге а и на мене, те ми је изгледало да читаве десетине људи иду горе-доле, као и ја; чекају, дрхте, ћуте као и ја; размишљају о нечему својем, загонетном, тужном.

Чекао сам је, али она не дође. Не знам зашто нисам ни викао ни плакао од бола; не знам зашто сам се смејао, радовао се и стезао прсте као да су канце и као да је у њима оно мало и отровно, оно што сикће као змија: лаж! Превијала се у мојим рукама, у срце ме жацала, а од отрова њезина несвест ме је хватала. Све беше лаж. Ишчезла је граница између будућности и садашњости, између садашњости и прошлости. Ишчезла је граница између времена кад још нисам живео и времена када почех живети, те помислих да сам увек живео или да никада баш нисам живео. И увек, и докле још не живех и када почех живети, она је владала нада мном, и изненадих се при помисли да и она има и тело и име, да и у њезину бићу има и почетка и краја. Не, у ње не беше имена, јер је увек лагала, увек гонила на чекање а никада не долазила. И ја се, не знам зашто, засмејах, а оштре иглице убадаху се у моје срце, док се онај сужник смејаше у моје ухо: хо-хо-хо!

Отворивши очи, угледах осветљене прозоре високе зграде, и они ми проговореше својим модрим и црвеним језиком:

— Она те лаже! Докле ти сада усамљен блудиш, чекаш и патиш, она, сва лена, сјајна и лажљива, слуша овде шаптање оног високог и лепог човека који те презире. Ако би похитао овамо и убио је, учинио би добро, јер би убио лаж.

Јаче стегох шаку у којој беше нож и смејући се одговорих:

— Да, убићу је!

Али ме прозори тужно посматраху и тужно додаше:

— Ти је никад не ћеш убити! Јер и то твоје оружје иста је таква лаж као и њени пољунци.

Давно већ ишчезоше ђутљива бића осталих чекача и у хладном пространству остадоше само, дрхтећи од студи и очајнички усамљени, језички пламенови. Недалеко, на црвеном торњу избијаше часовник, а његов тужни метални звук дрхтао је и плакао, летећи у ваздушне просторе и губећи се у маси безумно узвишених пахулица. Стадох бројити ударце и насмејах се: часовник откуца петнаест. Торањ је био старински као и часовник, па и ако је показивао тачно време, ударцима не беше одређеног броја: понекад их је било тако много да је стари сџди звонар одлазио горе и руком задржавао дрхтаве чекићеве ударце. За што су лагали ти дрхтави, старински тужни звуци, обујмљени и гушени мразном тамом? Тако је била јадна и глупа та непотребна лаж.

И са последњим лажним часовниковим звуком отворише се стаклена врата и по степеницама сиђе неки високи човек. Видех му само леђа, али ја их познадох, јер колико јуче видео сам их поносита, презирачка. И ход сам познао, а беше још лакши и поузданији него јуче. Нисам и ја једном само тако одлазио од тих врата: тако иду људи који су малочас љубили лажљива женска уста.

III

Претио сам, захтевао шкргућући зубима:

— Истину ми реци!

Са лицем хладним као снег, са зачуђеном узвијеним обрвама, под којима се, вазда без страсти и загонетно, видела мрачна и непро- никљива зеница, упита ме она:

— Зар те ја лажем?

Знала је да не могу утврдити њезине лажи и да све моје тешке, масивне творевине радознале мисли могу бити разорене једном њеном речи — једном лажљивом речи. Чекао сам је — и она је клизила с њених усана, по површини светла од ббја истине али мрачна у својој дубини.

— Ја те волим. Зар ја нисам сва твоја?

Били смо далеко од града и кроз тамна окна ви- дело се снежно поље. Над њим је била тама, и око њега тама, густа, непокретна, ђутљива, али је оно сијало својим скривеним сјајем, као што у тами сија мртвачко лице. Само је једна свећа горела у великој, веома загрејаној соби и при црвенкастом пламену њезину видео се бледи одсјај мртвог поља.

— Ма како била жалосна истина, хоћу да је знам. Можда ћу и умрети ако је дознам, али је и смрт боља од непознавања истине. У твојим пољунцима и загрљајима

осећам лаж. Видим је у твојим очима. Истину ми реци, и заувек ћу отићи од тебе, — говорио сам ја.

Али је она ђутала, а поглед њен, хладно радознао, продирао је у мене, извртао ми душу и расматрао је са чудним љубопитством. И ја узвикнух:

— Одговарај или ћу те убити!

— Убиј! одговори она мирно: Понекад је и тако досадно живети. А зар се истина претињом добија?

И тада ја падох на колена. Стежући је за руке, плачући молио сам је за сажаљење и истину.

— Јаднице! говорила је мећући руку на моје власи.

— Јаднице!

— Сажали се на мене, — молио сам је. Не знам како желим истину.

Загледах се у чисто јој чело и помислих, да је истина ту, иза те танке преграде. И дође ми да јој безумно раз- дерем лубању, не бих ли угледао истину. А онде, у оним белим грудима, бије срце, — и дође ми да јој покланам безумно некидам груди, не бих ли једном само угледао

Са погреба † Змаја: На путу ка гробљу

обнажено људско срце. Непокретно се жути општар пламен догореле свеће, а мрачећи се одмицаху зидови, те беше тако тужно, тако путо, тако страшно.

— Јаднице! говорила је она. — Јаднице!

Дрхтећи избијао је а најзад и клонуо жути пламен, те за- влада полумрак. А када се сасвим угаси — обухвати нас мрак. Не видех јој ни лица ни очију; њене руке обгрлише ми главу, и одмах нисам више осећао лажи. Склонивши очи нисам ни мислио ни живео, само сам упијао у се доди- ривање њених руку и изгледало ми је искрено и исти- нито. У тами је тихо звучао њен шапат, бојаљљив и чудан.

— Загрли ме! Војим се!

И опет тишина, и опет шапат, тих и пуи страха.

— Хоћеш истину, — а зар је ја знам? И зар ја не бих да је знам? Заштити ме. О, како је страшно!

Отворио сам очи. Побледали мрак у соби у страху је бежао од високих прозора и скупљао се поред зида и

крио се у угловима, — а кроз прозоре је гледало нешто велико, мртвачки бледо. Изгледало је као да нас траже нечије мртве очи и обухватају својим леденим погледом. Дрхтећи припили смо се једно уз друго, а она је шаптала:

— О, како је страшно!

IV

Убио сам је. Убио сам је. А када је као млигава и клонула маса лежала поред оног прозора кроз који се видело бело мртво поље, стао сам ногом на њен труп и засмејао се. Али то није био смех будале, о не! Смејао сам се што су моје груди дисале лако и уједначено, и што је у њима било весело, мирно и празно, што је нестало црвића који ми је срце точио. Нагнувши се, загледао сам се у њене мртве очи. Велике, жудне светлости, остале су отворене и биле сличне очима воштане лутке — исто онако округле и тамне, као прекривене тамним стаклетом. Могао сам их додиривати прстима, затворати и отворати — није ме био страх, јер у црној, непроиљивој зеници није више живео онај демон лажи и сумње, који је онако дуго и жудно пио моју крв.

Када су ме ухватили, ја сам се смејао, те сам им изгледао страشان и дивљачан. Једни су се с одвратношћу окретали од мене и одлазили у страну; а други су право и с претњом ишли на мене, али како им у очи падне мој светли и весели поглед, лица им бледеше а ноге им се прикиваху за земљу.

— Полудео је! говорили су међу собом, а мени је изгледало да их та реч теши, јер им је помагала да одгонену загонетку: како сам то ја, заљубљен, могао убити драгану своју и — смејати се. Само један од њих, дебео, румених образа и весео, назва ме једном другом речи која ме љуто ошину и помрча светлост у мојим очима.

— Јадан човек! рече сапатнички и без пакости, јер је био дебео и веселака. — Јадник!

— Не треба! узвикнух му. Не треба ме тако називати.

Не знам зашто насрнух к њему. Нисам га, доиста, хтео убити ни дирати, али сви ти преплашени људи, гледајући у мени луду и зликовца, још се јаче преплашише и завикаше, да ми опет беше смешно.

Када су ме изводили из собе, у којој је лежао труп, ја сам гласно и упорно понављао гледајући оног веселог, дебелог човека:

— Ја сам срећан! Ја сам срећан!

И то је била истина.

V

Некада, у детињству још, видео сам у зверињаку пантера, који ми је изненадио уображење и дуго пленио мисли моје. Овај пантер није био као друге звери које су бесмислено дремале или с мржњом посматрале посетиоце. Из угла у угао, по једној истој линији, математички тачно, шетао је он, сваки пут окрећући се на једном и истом месту, сваки пут дотичући својим боком један и исти ме-

тални прут на решетки. Грабљивачка оштра глава беше му оборена а очи гледаху преда се, ни једном и никако не погледајући у страну. Пред његовим кавезом целога се дана купио народ, говорио, жагорио, а он је само шетао и очи му се ни једном не окреташе према гледаоцима. Понеко лице из гомиле осмехнуло би се; већи је део озбиљно, чак и мрачно гледао ову живу слику тешког, безизлазног размишљања и одлазио са уздасима. Одлазећи још би се по једном у недоумици радознано окретали и уздисали — као да има нечега заједничког у судбини слободних људи и овог несрећног заробљеног звера. И кад год би доцније са мном, већ одраслим, повели људи или књиге говор о вечности, — сећао сам се пантера и изгледало ми је да ја већ знам и вечност и њезине муке.

У таквог пантера претворио сам се и ја у својој каменитој ћелији. Шетао сам по истој најдужој линији ћелијској, из угла у угао, а по краткој линији ишле су моје мисли, толико тешке да ми је изгледало као да на мојим плећима није само моја глава него цео свет. А цео тај свет био је сложен само од једне речи, али како је то била велика, како мучитељска, како злокобна реч.

Лаж — била је та реч.

И опет је сикћући измилела из свих углова и увијала се око моје душе, али више не беше малена змија, него се развила у велику, сјајну и свирепу змију. Жацала ме је и давила својим гвозденим прстеновима, а када сам почео викати од бола, из мојих отворених уста излазило је онај одвратни, сиктави змијин звук, као да су ми у грудима гади гмизали:

— Лаж!

Ходио сам и размишљао, а пред мојим очима сиви асфалт претварао се у сиву прозрачну бездну. Ноге престадохе осећати додир са подом, и привиђало ми се да летим кроз бескрајне висине над маглом и тамом. И када је из груди ми излетело сиктаво јаукање, отуда, одоздо, испод разређена, али непровидна покрива долазило ми је страшни одјек. Долазило је тако полако и загушено, као да је пролазило кроз тисуће година, као да је сваког тренутка и у сваком делићу магле губио своју јачину. Знао сам да је доле фијукао као ветар који обара дрвета, али је до мога уха допирао као злокобни кратки шапат:

— Лаж!

Овај подли шапат доводио ме је до гнева. Ударао сам ногом по камену и викао:

— Нема лажи! Ја сам убио лаж!

И намерно сам се окретао у страну, јер сам знао да ће ми одговорити. И он је одговарао полако, из дубине бездане пропасти:

— Лаж!

Као што видите, ја сам се љуто преварио. Жену сам убио, а лаж сам обесмртио. Не убијајте жене, догод им молбама, мучењем и огњем не извучете истину из душе!

Тако сам мислио ја и ходио косом линијом по ћелији, из угла у угао.

Мрачно је и страшно онде где је она однела истину и лаж. Онамо ћу и ја поћи. Пред самим Сотониним престолом стигнућу је, паћу на колена, заплакаћу и рећи:

— Реци ми истину!

Ах, Боже! Али то је лаж. У паклу је тама, пустош

векова и бескрајности, она није онде, она нигде није. А лаж је остала. Она је бесмртна. Осећам је у сваком атому ваздуха, па и када дишем, она сикћући улази у моје груди и кида их, кида... Какав бол!

— Спасите ме! Спасите!

С руског превео Р.

Балада

Ноћ дубока влада. Сањив месец вири,
Као круна свој тишини, кроз зелене гране,
И по пустом замку тајанственост шири
На алеје сане.

Ко да нешто шапће кад лахор запири,
Ал' нико га и не слуша, те се приче мане
Где пренуше срца и сломи се нада...
Ноћ дубока влада.

Тишина је нема. Стари замак спава
Сав осенчен полутамом, као повест туге;
Тек водоског само што мир нарушава
Прскајући луге
И полегло цвеће. Никаквога јави
У дворишту од господе ил' од кога слуге:
Тајанствено трептећ' околина дрема,
Тишина је нема.

Дух старине шеће и прошлости седе
Као дрхтав бардов одјек неке епопеје
Што опева љубав и њезине беде,
И дрске идеје:
Увијен у сенку полутаме бледе,
Трептећ' као бојећи се да мирне алеје
Ходом не разбуди, и поспало цвеће,
Дух старине шеће.

1900. год.

Нека кобна тајна монотono струји
Водоскоком који прска околину саму,
Ко даљно опело што побожно бруји,
У самотну храму,
Двојици чији ће спомен да прохуји
Што су смртно једну исту заволели даму:
Ко да дршће даљно нека слутња вајна,
Нека кобна тајна.

Два коња облећу са седлима празним
Око замка успаваног. Никога не буди
Изнемогли врисак нијансама разним:
Заспали су људи,
Све је утонуло у сновима мазним
Сем дрхтаве, тајне слутње што сумраком блуди,
И шумора што се с водоскока крећу...
Два коња облећу.

Ко тужне сироте притајени ваји
Каткада се тек разлегне врисак као крадом,
И ослабљен леже. Месец жмиркав сјаји
Још занесен надом
Да га чује неко шта удаљен таји:
Где два уби иста чежња за девојком младом...
И коњи облећу, вриште сред самоте
Ко тужне сироте.

Н. Марјановић

Поларна светлост

(НАСТАВАК)

Даљу једну супротност у појави полар. свет. оном дивљем продирању при покретима, чини она блага светлост, што је издавају поједине прилике. Светлост која засењује не виђа се никако, сјајност је тиха и личи на месечеву. Lemström напомиње, да се у Лапланду по неке ноћи може путовати и кроз најгушћу шуму при сјају пол. св. За време дугих зимских ноћи, у поларним пре-

делима, помажу оне светлости становницима — макар да не могу сасвим заборавити а оно бар да лакше поднесу одсуство сунчево.

Природно је, да и поларне светлости не показују свугде исту величанственост у богатству облика и покрета. На већим ширинама, где се у појединим пределима поларне светлости готово увек види, јавља се она често пута

као светла маса, која застире небо или свугде или на појединим местима, те се и назива „магла поларне светлости“, а тек овде онде види се нека структура. За тим се види како се са појединих лукова издваја или мало зракова или кратке драперије. Том приликом се светлосни процеси врше у највећој тишини. Nordski је видео на поларноме мору у близини Берингова мореуза како један лук траје по читаве дане с неком величанственом пластичношћу и мирноћом. Уз разноврсност појединих прилика обично иде и обилност покрета. У нашим пак ширинама такви развоји тих прилика, које су застрашавале наше претке и давали им идеју о борбама чудовишта, ит. д., спадају у најређе појаве, везане за извесне велике периоде.

Поларне светлости развијају свој сјај на веома различитим висинама од земље. По свој прилици је висина развоја у толико већа у колико се развој врши на већој даљини од полова. У арктичким, као и у антарктичким пределима, често се виђа, како се стубови поларне светлости уздижу непосредно са земље или с врхова брдских. Lemström наводи чак и случајеве из својих посматрања у Лапланду, да су се светлости издизале изнад самих кућа, па се и сам посматрач налазио у „магли поларне светлости.“ Из јужне Америке има посматрања да и врхови Кордиљера каткад испуштају светлост, а Saussure је видео како и неки врхови Алпа каткад тренутно засветле.

Научне теорије о поларној светлости врло су разновлике, а о њима ћемо нарочито говорити мало доцније. Ну још овде можемо напоменути, да су те појаве избијања светлости са петакнутијих предмета земљине површине већином просто одилажење електрицитета зарад изједначавања са електричним стањем изнад земљине површине. То личи на појаву т. зв. ватре Св. Елмса која је на лађама веома позната а избија на свима узвишеним и шипастим крајевима металних предмета, на катаркама и т. д. Могућно је да та врста електричног одилажења нема никакве везе са поларном светлошћу. Висина несумњиво забележених поларних светлости износи од прилике од 1000 и више километара изнад површине земљине, али каткад пада и на неколико само километара. Свакако је рачунање те висине веома непоуздано. Висину ту ваља одредити посматрањем положаја на небесном своду једне исте прилике за два различита места посматрања; то је дакле у вези са претпоставком: да се та прилика из оба места види у истом облику. Ну то се не може задовољити чак ни онда, кад се посматрање врши тачно у апсолутно исто доба, јер те прилике не виде се онакве какве су у самој ствари, већ онако како се на небу пројектују. Облик пројекције зависи од места и положаја посматрачевог, дакле наступа не само промена положаја поларне светлости већ у главном и промена облика дотичне прилике. На основу разноврсних мерења, што их до сада има, може се закључити: да већина поларне светлости и тамо у својој домовини лебде високо изнад свих облака. Из својих дугогодишњих посматрања Celsius не наводи ни један једини случај, где би какав облак био осветљен поларном светлошћу *око*, дакле да би се облак налазио изнад поларне светлости. Kosh изјављује одлучно, да су се све оне многобројне поларне светлости, што их је он посматрао, развијале изнад облака. Исто тако уверавају и већина других посматрача. Ferner је, на основу мерења у Уисали, одредио висину поларне светлости на више од 1500 km. Други налазе мање бројеве: Thorbern из својих и туђих мерења одређује око 800 km, Bravais, на основу онако детаљних и дених испитивања француске

комисије, која је провела зиму 1838.—39. г. у Босекону и имала прилике да посматра више од 150 поларне светлости, одређује висину 120—150 km. и т. д. То свакако нису незнатне висине. Неки други посматрачи виђали су поларну светлост на много мањим висинама изнад земљине површине. Henry M. Bannister посматрао је 24. августа 1866. код Св. Михајила (63° ш.) између Аласке и Берингова мореуза северну светлост са круном, која је пуштала праменове и зраке на све стране, док је облак застирао цео јужни предео неба. Према тако тамном пределу зраци изгледаху сјајнији него ли према другим пределима неба. По његову мишљењу праменови су се налазили између њега и тамног облака. Сличне су прилике виђали и многи морепловци. Ратгу је, на пример, једном приликом посматрао како један прамен светли између лађе и обале, која је била удаљена око 3 km; даље, Ross, Franklin, Richardson и т. д. посматрали су у већим ширинама где сев. светлости осветљавају бокове облака. Могућно је ипак да су те као и многе друге сличне појаве у самој ствари већ поменути појава ватре Св. Елмса, као год и оне појаве што их је у Лапланду Lemström посматрао, као и појаве на врховима Кордиљера, што су их посматрали јужно-амерички посматрачи. Изгледа да се у опште поларна светлост у толико више издиже у колико се силази у ниже ширине, ма да и из средње Европе има посматрања, која поларне светлости доводе на веома незнатну висину од око 1 km. Подаци о висинама су у више релативни у колико и сами св. стубови имају извесну дужину и још су нагнути према хоризонту. Дужина тих стубова је веома различита; у средњу руку доспеше до неколико стотина километара.

Што се пак тиче оријентације поларне светлости, ту се зна нешто поузданије него ли о висини њиховој. У сасвим ниским ширинама северне хемисфере поларне светлости виђају се само на северној а у јужној хемисфери само на јужној страни. Ако се на сев. хемисф. иде даље северу, налази се у зоне где поларна светлост највећим делом припада сев. половини неба, а често превлачи и цело небо, или се види само према југу. Тако се већ у средњој Европи јављају на истом хоризонту каткад јужне светлости саме или у вези са сев. светлостима. То важи за поларне светлости које се јављају у Сјед. Државама Сев. Америке и у Сибирији. У даљем приближавању северу, долази се у зону где се поларне светлости јављају онако исто често према северу као и према југу. Fritz, можда највећи познавалац распореда поларне светлости по простору и времену, означаје ову зону неутралном. Она се, по њему, простире овако. Полази од Борова врха у Северној Америци, пролази између Медвећег мора (Bärgensee) и Јоркова залива кроз Худзонов мореуз, удара јужни гребен Гренланда и северни гребен Исланда, затим иде између Шницберга и Северног Гребена северно од Нове Земље и око средине Сибира приближава се астрономском полу до на 7°, за тим окреће југу удаљавајући се ипак непрестано од сибирског коина као и од америкашког коина што иде после Берингова мореуза до врха Барова. Захвата дакле један део Лабрадора, цео Гренланд, Шницберг и она острва која од прилике непосредно леже до пола. У унутрашњости те зоне, — дакле у поменутих земљама — поларне светлости се чешће јављају на јужном него ли на северном небу. Такви подаци не могу се извести за поларну светлост јужне хемисфере. У Мелбурну, Рио де Жанеиру чуку се ове светлости поглавито на јужном небу, истина се каткад испнећу до преко

зенита, али ретко допиру у северни део хоризонта. И у колико се до сада могло продрети у ледене пределе антарктичкога мора, показало се, да су јужне светлости у све већој превози.

То је о оријентацији поларних светлости, сматрајући их као целине. Ну и поједини облици њихови држе се извесних праваца, који стоје у некој, веома значајној, вези са правцима које одређује земаљски магнетизам.

Кад се магнетна игла у тежишту њену слободно обеси о конач, онда ће се она, као што је познато, у сваком месту поставити у извесан потпуно одређен правац, при чему на пр. у средњој Европи северни њен крај показује нешто западно и у исто време нешто ниже. Раван, повучена кроз зенит дотичнога места и кроз правац дужине игле, назива се магнетски меридијан тога места, угао између те равни и астрономског меридијана тога места назива се магнетска деклинација. Пошто игла једним својим крајем пада и на ниже — што се нарочито јасно види кад се игле поставе на хоризонталну основу — то она и са хоризонтом гради извесан угао — инклинацију. Други њен крај показује на више а она тачка на небесној сфери у коју овај крај показује, назива се, како смо раније рекли, магнетски зенит. Ако се игла одиста може слободно покретати у свима правцима, онда ће се она поставити тачно у онај правац, у коме на њу утиче магнетска сила земљина, те тиме уједно показује и сам правац дејства те силе. Деклинација и инклинација варирају према месту и још с времена на време.

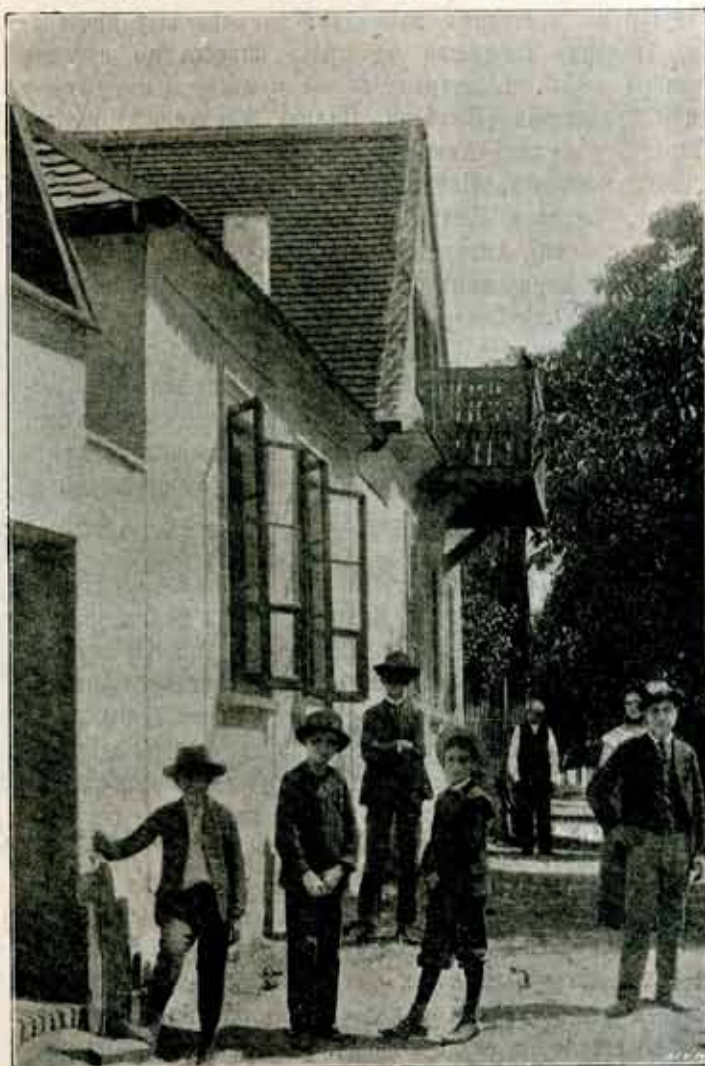
Луци поларне светлости, бар у не тако великим ширинама, у опште тако се распоређују, да њихова раван на дотичноме месту стоји управо према равни магнет. меридијана, а теме лука стоји у тој равни или недалеко од ње. У пределима средње Европе луци се распињу на северном небу тако да су мало померени западу, а кад су на јужном небу — истоку. Све су те околности много замршеније на већим геогр. шир. Кош је у Најну истина виђао и то да су равни тих лукова већином косо распоређене према магнет. мерид. тога места, али је нашао и то, да су им темена врло често и јако одступала од тога меридијана. По посматрањима Ермановим и Gmelin-овим, у северном Сибиру поларне светлости јављају се некад северо-источно, а некад северо-западно од меридијана, али ипак нарочито северо-западне светлости развијају лучни облик. И у северном Лабрадору на Гренланду, на северу Атлантика, врло су различите оријентације поларне светлости. На неким местима поларне светлости превлаче небо у свима правцима.

Стубови поларних светлости одржавају постојанију оријентацију. Свугде се они простиру у правцу утицаја магнетске силе земљине, држе, дакле, правац инклинације игле. И код тих прилика свакако има одступања од тог правца, али се те промене збивају у много ужим границама него ли код лукова. Поменули смо да светли стубови граде круну. Из горњих података о њиховој оријентацији одмах се увиђа, да је та круна чисто перспективна појава, јер као год што се за низ паралелних линија, што теку истим правцем, посматрачу чини као да се скупљају у једну тачку (на пр. шине железничке) — исто тако изгледа да се и стубови поларне светлости пресецају на небу у једној тачки. Тај привидни стицај многобројних светлих и сјајних прилика даје онај величанствени приказ развијања круне поларне светлости. Јасно је и то, што се круна налази и развија у магнетском зениту, јер је то правац и магнетне игле а у исто време и светлосних сту-

бова. Да круна поларне светлости није нека особита појава дознаје се најбоље по томе, што свако место види и своју особиту круну. Тако то и мора бити, кад правац магн. силе варира према месту посматрања.

Кад би св. стубови били међу собом сасвим тачно паралелни, и круна би при тако великој даљини морала у средини бити сјајна. Ну она је, као што смо раније напоменули, на томе месту већином тамна. Из тога би се могло закључити, да су стубови због дивергенције праваца магнетске силе распоређени у облику конусне површине, чија је основица окренута на више, а врх на ниже, па ипак и та конусна површина врло мало одступа од цилиндричне површине.

Што се пак тиче оријентације других прилика поларне светлости: претенова, пантљика и спирала, ту се

Змајевац

не може ништа тачнога рећи. Вероватно је, да су и ту у главном равни управне према магнетском меридијану и да су им осовине паралелне са инклинацијоним правцима дотичнога места. На другом једном месту нарочито ћемо поменути, колика велика важност лежи у тој вези између праваца поларне светлости и праваца магнетске силе земљине.

Још имамо у овом одељку да расмотримо и распрострањење поларне светлости. Ту ваља водити рачуна како о границама до којих се види једна иста поларна светлост тако и о честоћи поларних светлости на различитим местима на земљи. Пре свега, у погледу простирања поларне светлости морамо напоменути још одмах да се све оне

могу поделити у две класе. Извесне поларне светлости виде се у врло узаним границама, виде се само из неколико сасвим оближњих места и у свему стоје у вези са приликама самога места где се развијају; оне су дакле локалне поларне светлости. Највећи део посматраних поларних светлости спада у ту класу. Поларни предели нарочито обилују у таквим светлостима; тамо скоро свако место има и особити изглед те појаве, која се само на томе месту тако види. Друге поларне светлости имају ванредно велики круг простирања и виде се на много већим просторијама у исто време; то су т. зв. опште поларне светлости. При том оцењивању ваља нарочито имати у обзир висину и развој тих прилика. Неке од њих могу се узети као локалне, ма да могу у ствари бити опште, само с тога што се развијају на врло великој висини, а неке локалне узети за опште само за то што се развијају на незнатним висинама, те изгледају простране. Поларне светлости од краја августа до почетка септембра 1859. посматране су на јужној хемисфери у јужној Аустралији (Мелбурн, Сиднеј, Аделаида, Брисбан, Баларат), у Јужној Америци (гребен Хори, Чили, Концепсион, Сантјаго, Вальпарезо), у јужним деловима Атланског, Тихог и Индиског океана; на Северној хемисфери у средњој Америци (Сан Салвадор), на Антилима, Бахамским и Бермудским острвима (Гваделупа, Порторико, Јамајка, Куба), у Северној Америци (све државе у савезу, Канада, Њу-Фундленд), у сев. Африци и Европи. Исто тако велики круг простирања имале су и поларне светлости из 1872. Такве појаве имају још и свој општији карактер. Локалне прилике мање утичу на њих и свугде се могу посматрати у исто доба. И сам развој њихов је ванредно величанствен, некада трају по више дана с кратким прекидима

Честоћа поларне светлости у појединим местима на земљи пре свега зависи од њихових геогр. положаја. На екватору и по оближњим зонама до 5° или 10° , у колико до сада имамо података, поларне светлости још никакво нису посматране. Поларне светлости из 1859. приближавале су се екватору на северној хемисфери до 12° а на јужној до 24° . Неке поларне светлости приближују се и с јужне стране ближе екватору, као што је светлост из 1744., која је посматрана у Куцко на 12° ј. ш. Поједине поларне светлости доспевају до још мањих даљина од екватора. Ту се нарочито истиче када светлост из 1117. коју су видели у Азији до Палестине. Нема никаквих извештаја из којих би се видело да су поларне светлости икада виђали у непосредној близини екватора. Поларне светлости све су чешће, у колико се већма удаљава од екватора. Тако на пр. по подацима Lemström-овим просечна годишња честоћа за места на Вашингтонском

меридијану износи: на 40° ш. 10 поларних светлости; на 45° ш. 20; на 50° ш. 40; а на 55° ш. 100 поларних светлости; а између 55° и 62° ш. готово се сваке ноћи јавља поларна светлост. Међутим, прираштање поларне светлости са повећањем геогр. шир. у опште никако није равномерно. Оно је на пр. у Америци много јаче него у Европи, а овде опет јаче него у Азији. Ако се дакле — по Фрицу — споје линијама сва места једнаке честоће поларне светлости, онда тако добивене линије — т. зв. изохасме, — неће ни паралелно са упоредницама, већ се са њима секу овде-онде и теку својим властитим правцем око земље. Због положаја магнетског сев. пола, достижу оне на сев. хемисф. у источном делу Сев. Америке своју највећу близину према екватору, а у западном делу Сев. Азије се највише пењу ка полу. Честоћа поларне светлости не повећава се стално ни према половима земљиним. У опште постоји једна зона највеће честоће поларне светлости кад се може означити као правом домовином те природне појаве. Зона та захвата ширину од неколико степена, а по своме облику блиска је изохасмама: и она у Сев. Америци највећма прилази екватору, правац јој је сасвим сличан правцу неутралне зоне, само је она свуда обухвата. Она удара на СЗ гребен Сев. Америке, пресеца Медвеће Море, Худзонски Залив и Сев. Лабрадор, пролази јужно од Гренланда и Исланда, пресеца сев. део Скандинавског полуострва и Нове Земље и држи се свугде изнад сибирске обале. У колико се до сада могло продрети, запажено је, да су поларне светлости ређе северно од те зоне највеће честоће, и да опадају и по броју и по сјају. У немачкој интернац. пол. експедицији Кош је у Најну, на Лабрадору, посматрао како се скоро сваке ноћи извијају поларне светлости и то већином с необичним сјајем и живошћу, а дотле је први немачки одељак, који се задржавао у Кинга-ејору на СЗ. Гренланду, забележио само мали број значајнијих светлости.

На јужној хемисфери по свој прилици постоје и у том погледу исте околности као и на северној, само тамо изохасме обилазе пол можда на много ужој граници по овамо.

Не треба губити из вида да речени подаци о општем току те појаве важе само за целокупну земљу. У појединостима јављају се знатна одступања према локалним приликама. Тако на пр. у поларним пределима, где поларне светлости локалног карактера веома јако бројно претежу над светлостима општег карактера, чак и у оближњим местима постоје знатније разлике у честоћи поларне светлости. У одељку који је на реду, придискусији периода поларне светлости видећемо, да ни изохасме нису сталне линије, да се и оне померају чак и у краћим размацима времена.

(НАСТАВЉА СЕ)

Амајлије
(из туђег киза)

LXXXI
Живот је нејак
Да заблуде спречи;
А врло је кратак
Да од свих излечи.

LXXXII
Пуне среће нигде нема
У животу овом;
Што постигнеш — запостављаш
Пред намером новом.

LXXXIII
Опасност је као брдо
Тамо у даљини:
Колико си од ње даље,
Све се мања чини.

LXXXIV
Дође л' ти радост, радуј се, срећни,
Јер свака радост од Бога стиже;
И искушењу радуј се своме,
Јер издржано — у небо диже.

LXXXV
Буди спреман сваког часа
Ко да ти се већ смрт спрема;
А бори се, тежи, ради
Ко да смрти нигде нема.

LXXXVI
Срећан сваки онај човек
Који може мирно рећи:
Да за срећу није дужан
Да захвали само срећи. —

LXXXVII
Ако желиш животу најбоље да служиш:
Научи се патити а да се не тужиш.

LXXXVIII
Надати се срећи можеш непрекидно,
Ал' чекати на њу грешно је и стидно.

LXXXIX
У пола је живео који није патно;
Није ничем тежио који није грешно;
Који није сумњао — тешко да је мислио;
Који није плакао — упола се смешио.

ХС

Буде л' туге и по плачу,
Прихвати се посла свог;
Гдегод суза не излечи
Лек је зној са чела твог.

Превео О.

Лабуд
(Жил Ренар)

Као беле саоне клизи он по ведрој воденој површини. Жудан је облачне мекоте што као одсејај беласка, трепти и игра у бистрој дубини. А један га облачак нарочито привлачи. За то и управља кљуи према њему и рон њиводу својим снежно белим вратом.

Кућа у Новом Саду у којој се родио † Змај

Али, ено, извлачи га из воде као лепа госпођа нежну руку из мека рукава.

Није га ухватио.

Разочаран гледа у воду, али у њој нестало његова облачка.

Ипак је само за тренутак нерасположен, јер се облачак поново указује чим се почне губити водни кружни уздрхтај. У одори од бела перја лабуд опет тихо плови око места где одблескује његов жућени облачак. И вазда тако лови он варљив одејај, док можда једном и не умре као жртва своје обмане, јер слику мекога облачка неће ухватити никад, никад...

Гледај само шта ја говорим!

Та он увек, кадгод зарони вратом својим, изнесе у кљууну пуно храњива талоба који је ретко кад без прва.

За то ће се и угојити као каква укљукана гуска.

Превео Р.

Утопљено звоно

Драмска бајка у пет чинова, написао Јерхарт Хауптман,

превео Р. Ј. ОДЈВИТ

(НАСТАВАК)

Други чин

Дом Хајриха звонолишца. Соба у старом немачком стилу. Једна половина задњег зида представља јако удубљење у којем је отворено огњиште а више него димњак. Над угашеном ватром висе бакрач. — На другој половини зида прозор је с окнима од удубљеног стакла; под њим је постела. Лево и десно, на побочним зидовима, врата су: једна воде у радионицу, друга у кућно улазиште. Напред, десно, сто и столице. На столу суд пун млека, чаше и хлеб. Недалеко од стола умивалник. Сликкарски радони Адама Крафта, Петра Фишера и др. красе собу, а најлепша је слика Св. Распећа од обојеног дрвета. Два синчића Хајрихова, један од 5 други од 9 година, свечано обучени, седе за столом; пред њима су шоље с млеком. Госпођа Магда, такође свечано обучена, долази с десна у собу; у руци јој букут јаглике. Рано јутро. Светлост је све већа.

Магда

Гледајте, децо, шта наћох сада
У врту нашем — читава леја!
За очев празник сад ћемо моћи
Украсит' себе као што треба.

Прво дете

Мени!...

Друго дете

И мени!...

Магда

По пет ћу сваком.
А један од њих, као што знате,
Рај нам отвара. — Сад пијте млеко,
Једите хленца, па онда хајд'мо,
Јер пут је цркви и стрм и далек.

Сусетка (из прозора)

Јесте л' већ будни?

Магда

Јесмо, дабоме.
Ја пеле ноћи не склопих ока;
Није да кажем од какве бригае. —
А сад сам свежа као да спавах
Ко рчак прави. — Леп дан ће бити.

Сусетка

Хоће, изгледа.

Магда

Хоћете л' с нама?
Хајдете, хајте. Красно је ићи
У ходу малих ножица децих.
О брзом ходу — помена није.
Ма да бих цркви, верујте, коно,
Летети хтела, о, како радо,
Од нестрпљења, радости неке.

Сусетка

А је л' вам супруг дошао ноћас?

Магда

Од куд би мог'о? Срећна ћу бити
Ако тек данас намести звоно,
Кад се у цркви општина скупи.

Време је било сувише кратко.
Рај на врат на нос, — ни часа мира!
Ако је до сад гдегод у шуми
Тренути мог'о мој мајстор-Хајрих,
Да себи мало одмора даде,
Дужна бих била хвалити Бога.
Ал' труд је његов награђен сјајно.
Да знате како свето и чисто
И чудно јасно звони то звоно.
Чућете данас кад му првином
Позив забруји. Проповед права,
Молитва, песма, утеха, срећа.

Сусетка

Тако је, тако. Али се чудим...
Јер, госпа коно, са мојих врата
Види се црква горе на брду.
Застава бела увек се вије
Кадгод се звоно у торањ дигне. —
Заставу такву не видим јоште!

Магда

Гледајте боље, већ мора бити.

Сусетка

Није, знам добро.

Магда

И да је тако —
Не значи ништа. Кад бисте знали
Ко ја, шта значи посао такав,
Како се мајстор мучи и брине
Дању и ноћу — не бисте сада
Чудили с' тако, зашто још није,
Баш у тренутку кад је речено,
Ударен и тај последњи јексер.
Ал' сад се, мислим, застава види.

Сусетка

Ја вазда сумњам. У селу мисле
Да онде није баш све у реду.
Бежу и неки рђави знаци;
Хохштајнац неки виде у житу
Где гола жена на вепру јаше.
Докопа камен, баца се за њом,
Ал' му се рука у маху узе.
Зли дуси, кажу, горе у брду
Љуте се, бесне због новог звона.
Начелник с људма већ тамо оде.
Мисли се...

Магда

Како? Начелник горе?
За име Божје!

Сусетка

Не кажу ништа
Баш поуздано. Разлога нема
За страх и бригу. Будите мирни.
Још се о каквој несрећи не зна.
Кола се, кажу, сломила само
И као са звоном нешто је било.
Ал' шта — то не знам.

Магда

Нек није друго,
А звона биће док мајстор живи.
Ја киту не ћу скидати с груди!
Ал' док се тачно не зна о свему,
Чувајте децу.

(подиже их и даје кроз прозор)

Хоћете л', коно?

Сусетка

Како да не бих, хоћу, о, хоћу.

Магда

Нек с вама буду, у вашој кући,
А да ја хитам што брже могу,
Видет', помоћи — шта ли да радим;
Јер морам бити

(истрчи на поље)

где је и Хајрих.

(Сусетка одлази с прозора. Чују се људски гласови, па тим ужасан
присак: Магдин глас.)

Улази парох брзо, уздише и брише очи. Тражећи гледа око себе и за
тим брзо спреми одар. Потрчи натраг и на вратима сретне послат на
којима лежи Хајрих; носе их учитељ и берберин. Под Хајрихом је
зелено грање. Марта је оличен најужаснијег бола, препењена, скоро
ван себе. Воде је један човек и жена. Иза њих надире свет. Хајриха
мотну на одар).

Парох

Дођите к себи! Бог ће помоћи.
Мишљасмо да је већ мртав био,
Али на путу свест му се врати,
А лекар рече када га виде:
„Још има наде!“

Магда

(са дубоким јеком)

Наде, о Боже!
И све у часу! — Срећна сам била.
Шта је то мени? Шта се догађа?
Где су ми деца?

Парох

Спас је у Бога.
Стрпљења само, смирења, наде.
Где је највећа невоља, брига,
Ту је најближа и помоћ Божја.
А ако буде Господња воља.
Да лек земаљски не пружи њему,
Тешите себе утехом благом:
Ваш супруг биће у царству среће.

Магда

На што те речи о утешењу?
Што ће ми оне? — Здравља ће бити.
Оздравит' мора!

Парох

Да, то желимо. —
Не буде л' тако, већ воља Божја:
Хајрих ће опет у слави бити!
У славу Вечног звона је лио,
У славу Вечног горе се пео,
Где мрачне силе необуздане
Господњој сили још се противе;
Служећи Вечног и он је пао
У борби против паклених сила
Које у страху од звона јасног,
Здруженџм снагом пакленог друштва,
С њиме се бише. Бог ће их казнит'!

Берберин

За неку жену говоре људи
Да чудотворства молитвом врши
Ко апостоли некада што су.

Парох

Идите по њу, идите одмах,
Па чим се нађе, овамо с њоме.

Магда

Шта му је било? — Шта ћете овде?
Напоље одмах! Ах, љубопитство!
Даље од њега погледе своје!
Скријте му лице! — Тако! Сад хајте!
Код опснара буљите очи! —
Шта му је било?... Јесте ли глуви?!

Учитељ

Тешко је знати како је било?
Хтеде л' придржат' звоно кад паде? —

Двориште у Змајевцу

Не умем рећи. Ал' сумње нема:
Када би само видели место
Где је то било, — на колена би
Хвалећи Бога! Јер ја вам кажем:
Чудо је право што јоште живи!

Хајрих (једва чујно)

Дајте ми воде!

Магда (брзо као муња)

На поље! велим.

Парох

Идите, људи; тишине треба.

(Људи одлазе)

Ако вам буде потребе штогод,
Ви знате где сам.

Берберин

И ја такође.

Учитељ

Ја ћу још мало.

Магда

Не, нико, нико!

Хајнрих

Дај мало воде.

(Парох, учитељ и берберин, после кратког саветовања, одлазећи спимају раменима и машу главом).

Магда

(хита Хајнриху с водом)

Хајнриче, будан?

Хајнрих

Жедан сам, жедан. Дај воде. Чујеш!

Магда (пехотине)

Стрпљења само.

Хајнрих

Ускоро, Магдо!

Биће га доста. Причекај и ти,
Стрпи се мало.

(Пије)

Хвала ти, Магдо.

Магда

Хајнриче, за што говориш тако?
Страх ме је. Немој!

Хајнрих

(грозничаво, живо)

Даље са страхом!

Живети мораш, и то без мене.

Магда

Не могу, не ћу живети без тебе!

Хајнрих

Страх ти је децји; не мучи ме више.
То смисла нема, јер ти си мати:
Разумеј добро, с тим се помири!

Магда

Зар сад па жесток и љут на мене?

Хајнрих

Зар љут и жесток истину збориш?
У децјем одру лежи све твоје:
Онде је срећа, невоља, живот!
Све што је твоје — у том је рубљу.
Да није тако, било би срамно!

Магда

(падне на њега)

Сачувај, Боже! Ја тебе волим
Више од деце, од себе, — свега!

Хајнрих

О тешко вама сироте рбане!
А трипут мени, проклетом љуту,
Што хлеб и млеко с уста вам склањам.
Осећам, ево, отрован језик:

А то је добро. Збогом! — Свеједно!
— Нека вас чува Бог свемогући.
Многом је био мрак страшне смрти
Жељена светлост; кад би и мени!

(меко)

Пружи ми руку! Вређах те кадишто
Речма и делом; љубав ти вређах
Доста и много: опрости, Магдо!
Ја нисам хтео, ал' морах тако.
Ко је то, не знам! ал' бејах гоњен
Да мучим тебе, а тим и себе.
Опрости, Магдо!

Магда

Зар теби? А шта?

Ако ме волиш, ти немој тако.
Плакаћу опет; боље је псуј ме.
Знаш, шта си мени!

Хајнрих (измучено)

О, не, ја не знам.

Магда

Узе ме, диже, човека створи!
Сирота, глупа живљах у страху
Као под небом сури и кишним.
Ти ме у радост уведе сваку! —
Љубав ти никад не познах јаче
Већ кад ми лице дохватом снажним
Из тужног мрака окрете сјају.
Па да ти праштам? Да л' што ти, драги
Животом својим за све дугујем?

Хајнрих

Чудно се сплићу душевне нити.

Магда

(милује му косу, меко)

Ако ти добра икад учиних,
Ако ти време у раду скратих,
Ако ти бејах очима драга...
Помисли само: ма да бих радо
Све штогод могу, све теби дала —
Уздарје такво давах ти само!

Хајнрих (узнемирено)

Умирем! Ако! Бог добро ради.
Јер видиш, Магдо... Приђи ми ближе:
За нас је боље што ћу умрети.
Твој расцвет красни што ми је сјао,
Ти мислиш: Хајнрих даде и створи!
Како се вараш! Не, то је вечни
Наш чудотворац који ће сутра
На милијарде пролећног цвећа
Бурама зимњим шибати снажно. —
За нас је боље што ћу умрети!
Где, стар сам, сможден, обличја лошег,
Па што да жалим ако ме ливац,
Саздаоног ружно, гурне од себе
Ко недоношче у пропаст грозну.
И шта бих друго? — И моје дело,
Пропало звоно, роба је лоша:
Није за брда, јер глас му не би
Будио одјек брдских висина.

Магда

Ја не разумем те твоје речи!
Звоно је красно, хваљено много,
Мехура нигде, звук тако јасан.
„Ко хор анђелски и звоно пева!“
Рекоше редом ко једна уста,
Кад обешено, за оглед први,
Разлеже гласом свечано, сјајно...

Хајрих (грозничаво)

У равном пољу ал' не и горе!

Магда

О не! Ти не чу, а ја сам чула
Кад парох рече звонару нашем:
«Како ће дивно звонити с ниса!»

Хајрих

У равном пољу, ал' не и горе!
Ја знам најбоље. То парох не зна. —
Ја ћу умрети, а смрт и желим
Јер, ето, нек се баш и излечим,
Нек мајстор-Бањар поткрпи дроњке —
Болници хајде ил' Бог зна куда.

Високо хваљен, од сваког љубљен,
Мајстор у послу... Стотину звона
Весео, оран слио си до сад:
Славу ти звоне с торњева разних
И душе твоје лепоту точе,
Као из чаша, долом и гором.
У сјајном рују вечерњег сјаја,
У злату зоре — и ти си, драги!
Ти, тако богат, што сваком дајеш,
Ти, грло божје и срећодавче,
Да, срећодавче увек и сваком,
И кад нам није насушног хлеба —
Ти незахвално да рад свој гледаш?
Хајриче, што ме у живот гониш?
Тако ти мрзак? Шта бих у њему?
Што ће ми живот, кад га ти, ето,
Ко лажну пару бацаш од себе!

Фрањо Тратник

Зима у зими

А то ће рећи; животно пиће
(По некад горко, покадшто слатко,
Ал' увек снажно кад год сам пио)
Сада би било блутава чорба,
Мршава, худа, бајата, хладна.
Нека је срце ко жеђи има,
Ја је не могу ни гледат' само. —
Слушај и ћути. Баш и да нађеш
Таквог лекара каквог би хтела,
Па да ми врати радости прошле
И стару снагу за рад и живот —
И тад бих, Магдо, изгубљен био.

Магда

Па реци, драги, за Христа Спаса.
Шта је то било? Ти, такав човек,
Одарен с више, пун Божје пажње,

Хајрих

О, кад би знала! Тако си сада
Звучала јасно, као ни једно
Од мојих звона. Хвала ти за то.
Ал' треба... мораш да ме разумеш.
Дакле још једном: звоно не ваља!
Са тужним срцем ја сам се пео
Докле су звоно уз «хајд!» и «хајса!»
На брдо пели. И оно паде!
Паде дубоко бар за сто хвати.
Сад је у води језера брдског
Последњи рад ми знања и моћи.
Целог живота, докле год радих,
Не створих боље, не знадох боље;
За то и оде рђавим трагом.
Сад је у води, а ја још трајем
Остатке хуле живота тешког.

Не жалим ништа, а ипак жалим
Све што је прошло! Само знам једно:
Нити ће живот ни звоно доћи.
И кад бих чежњом жудео својом
Да опет чујем пропале звуке —
Тешко си мени! Живот би био
Ко врећа пуна бола и јада,
Безумља, таме, оцта и жучи! —
Друкчије схватам! Служба ме долу
Не мами више; а мир не блажи
Крв ми ко некад! Откад сам био
Онамо горе, све ће ми силе
Тежити сјају над морем магле,
Стварати дела висинском снагом.
Кад то не могу немоћан, болан,
И кад бих, желећ' да горе стигнем —
Поново пао: мрети је боље!
За живот нови младости треба.
Планинско само растиње чудно
Из другог цвета и плод донесе.
У срцу здраве моћи ми треба,
Срчаност руци, мишићма гвожђа,
А новом делу, још нечувеном,
Победног сјаја!

Магда

Хајнриче драги!
О, кад бих знала: где могу наћи
Извор с ког вода доноси младост,
Ишла бих к њему крвавих ногу,
Макар је смрћу купила својом,
Тек младост жељну да ти донесем.

Хајнрих

(мучно, у заносу и бунцању)
О, мила, мила! Не, не ћу! За што?
Држи напитака! Крвав је, крвав!
Остави, не ћу; дај ми да умрем.
(Онесвести се)

Парох

(поново дође)
Како је, госпо?

Магда

Ах, грозно, страшно!
Све му је боно до саме душе.
Бол непојамни ништи га, руши.
Па шта да мислим, чем да се надам?
(брзо се огрне махрамом)
А шта је до сад са чудотворком?

Парох

Тако је, јесте. Баш за то дођох.
Она је... једва миљу одавде...
Име јој... име? Станује тамо
У јеловику... јест, јеловику.
Име...

Магда

Витихен?

Парох

Сачувај, Боже!
То је зла жена, бесовска друга,
Та ће умрети. Сви су већ спремни
Сатани жени зло да се свете;
Камење, мотке и луче носе
Да грозно казне. Њу само криве
За ову беду и покор страшни. —
Ја мислим стару Расковничарку
Удову смерну, красну, поштену.

Муж њезин, пастир, прастари запис
Остави њојзи, у ког је, кажу,
Моћ чудотворна. Хоћете л' к њојзи?

Магда

Јест, хоћу, часни.

Парох

Овога часа?
(Раутенделајн, као служавка, улази с јагодама)

Магда

Шта хоћеш, дете, и реци ко си?

Парох

Где, то је Ана. Од Михелових.
Глува је, па је немојте питат'.
Јагоде носи. Врло је добра.

Магда

Па уђи, дете. Шта оно хтедох?
То је болесник. Кад се пробуди,
Буди крај њега. Знаш ли шта кажем? —
Расковничарка име је, је л' те?
Ако ј' далеко, ја не смем ићи.
Ал' тренут само. За љубав ће ми
Сусетка поћи. Доћи ћу одмах
И ко што рекох... ах, Боже, што ћу?
(Оде)

Парох

Постој за мало или, још боље,
Приседни лепо. Па док си овде
Паметна буди, корисна, вредна.
Богу је драго овакво дело. —
Од прошлог пута видим на теби
Промене доста. Девојка буди
Честита, скромна, јер Бог те благи
Одари скромну ретком лепотом
Збиља, кад гледам, рек'о бих чисто:
Ти си и ниси! Права принцеса
Из какве бајке. У кратко рећи:
И не помишљах. — Хлади му чело.
Да л' ме разумеш? Гори! (Хајнриху) Бог с тобом!
(Парох оде)

Раутенделајн

(до сад ропка и смерна, са свим се промени и провреди)

Рујни жаре, блесни сам,
Сијни дивно у сав плам!
Духни, рујни ветре мој,
Наде подај несрећној!
Зуји, зуји, пој, пој!
Зуји, зуји, пој, пој!
(На огњишту се разгори ватра)

Суд се клати на сав ма'
Смирит' жуд му умем ја
Пиће снажно већ ври сад,
Уклониће драгом јад.
Зуји, зуји, пој, пој,
Зуји, зуји, пој, пој!

(Подигне поклонац и загледа садржину)

Мајско биље набрах ја,
Здравља драгом да ми да!
Лек ће драгом брзо доћ':
Здравље, срећа и сва моћ!
Зуји, зуји, пој, пој!
Зуји, зуји, пој, пој!

Сад стругат' репу, донети воде,
Јер суд је празан. — Ал' прво прозор...

Красно! О, сутра ветра ће бити.
Дугачак облак, ко цинска риба,
Лежи над брдом; сутра ће лити.
Махнити дуси јуриће хучно
Кроз јеле, кланце у до ка људми.
А кукавица и овде кука,
Ласте се вију и ваздух режу,
А дан се светли полако буди.

(Хајрих отвора очи и укочено посматра Раутенделајну)

Сад стругат' репу, донети воде.
Служавка сад сам, посла је много.
Пламене драги, помози, хајде.

Хајрих

(у безизразном зачуђању)

Ко си... реци... ко?

Раутенделајн

(брзо, весело, испрануђено)

Раутенделајн.

Хајрих

Раутенделајн? То име не чух.
Али те негде доиста видех.
А где ли само?

Раутенделајн

Горе, у брду.

Хајрих

Тако је, јесте. У ватри, јези...
Онде те сањах; сад... опет сањам.
Чудни су снови! Мој дом је ово,
А на огњишту пламен се вије;
На одру свом сам, болестан смртно.
Ово је прозор. Гле, ласте лете;
Славуји песме вију у врту;
Јоргован, јасмин миром миришу.
И све то видим, осећам лепо.
Ево, у ткиву свог покривача
Кончиће видим... гле! и чвориће.
Па опет сањам.

Раутенделајн

Сањаш? А за што?

Хајрих

За то, јер сањам.

Раутенделајн

Да л' је баш тако?

Хајрих

О, јест! Не! Јест! Не! Шта зборим? Спавај!
„Да л' је баш тако?“ ти питаш мене.
Како је — нек је! Ил' сан ил' јавна:
То је. Ја видим: јеси и живиш.
Буди у мени ил' изван мене,
О душе драги. Нећу те за то,
Душин ми створе, волети мање.
Остани само, остани само!

Раутенделајн

Докле год хоћеш!

Хајрих

Па ипак сањам!

Раутенделајн

Ал' пази: дижем ножицу своју,
Где потпетицу! Црвена, је ли?

Сад: ево лешник. Ево га држи
Кажипрст с палцем. А погле сада:
Хајде под пету. Кри! Ето прште.
Да л' и то сањаш?

Хајрих

А Бог ће знати.

Раутенделајн

Сад пази даље. Ево ме к теби,
На одар седам. Ту сам већ, видиш,
И задовољно грицкам свој лешник...
Да л' те стешњавам?

Хајрих

Не. — Ал' ми реци
Порекло своје и ко те шаље?
Што ћеш крај мене, кад ето сломљен,
Громуљак јада — свршетак ставе
За мало чекам.

Раутенделајн

Драг си ми, — за то.
Порекло своје не знам ти рећи,
А исто тако ни: куда идем?
Баба ме Жбунка у трави нашла,
А кошута ме одоји млеком.
Брдо, муљ, шума — кућа су моја. —
Кад ветар свира, хуји и бруји,
Кад замауче ко дивља мачка —
Кроз ваздух радо чиграм се, вијем.
Смејем се, кличем — а одјек јечи!
Водене, блатне и шумске виле
Грџом се смеју. И зла сам врло:
Гребем и гризем кад се развадим;
Ко ме наљути — нека се пази!
Па није боље ни кад ме штеде,
Јер сам по ђефу: сад зла сад добра!
Увек онако како ме воља.
Ал' тебе волим. Не ћу те грепсти!
Ако ти хоћеш, остаћу овде,
Али још боље: хајд'мо у брда, —
Служићу верно. Показаћу ти
Где су карбункли и дијоманти
(У прапратајним јамама леже),
Где је аметист, топаз и смарагд.
Све што зажелиш — учинићу ти.
Ма да сам лена, пркосна, своја,
И непослушна, злобна — што хоћеш:
Куда ти оком, увек ћу скоком,
Чак и пре жеље рећи ћу: хоћу.
И Баба Жбунка....

Хајрих

О, мило дете,
Реци ми: ко је та Баба-Жбунка?

Раутенделајн

Баба-Жбунка?

Хајрих

Да.

Раутенделајн

Зар је ти не знаш?

Хајрих

Човек сам, — слепац.

Раутенделајн

Ал' прогледаћеш.
Коме ја очи пољубим само
Тај и даљине небеске види!

Хајнрих

О кад би...

Раутенделајн

Ал' миран буди.

Хајнрих

Хоћу.

Раутенделајн

(љуби му очи)

Отворите се!

Хајнрих

О, мило чедо
У последњем си послато часу.
Гранчице цветна пролећа даљног
Узбрата за ме Господњом руком, —
Поникли бујна! О, да сам онај
Какав се јавих првога дана
— Ја бих те срећан на груди свио.
Слепац сам био, прогледах сада!
Твој свет већ схватам с предосећањем;
И што те јаче удишем, пијем,
О, загонетко, све боље видим!

Раутенделајн

Онда ме гледај колико хоћеш.

Хајнрих

Где златне косе! Колико сјаја!
Крај тебе само, најдражи сунце,
Харонов чунић царска је барка
Што ме пурпурном, свечаном дрћом
Јутарњем сунцу, Истоку вози!
Осећаш запад? Лаганим дахом
Он јужне, плаве, љуљашне вале
Пенушним прском засипа, кити,
А дијамантном свежином и нас
Осипа мило. Осећаш, је ли?
А ми... на злату и свили мекој,
Предани себи, меримо простор
Који нас дели, ти знаш од чега —
Јер већ зелено острво видиш
Где бреге бујне, купања жељне,
Нишу над плавом и светлом водом;
И све певаче пролећне чујеш
Који нас жуде....

Раутенделајн

О, јесте, чујем!

Хајнрих

(у заносу)

Где, ја сам спреман. Кад се пробудим
Знам да ћу чути: хајд' поћи са мном.

Мркнуће светлост. А овде језа!
И окат умре као и слепац.
Ал' тебе видех и...

Раутенделајн

(перемонитјално)

Нек сан те сада штити;
Јер будан мој ћеш бити.
Ја бајем, лечим, чарам
Од жеље дело стварам.

(маје се око огњишта и говори)

Благо на дану сија,
Њему тама не прија!
Огњена пашчад лају,
Али пред знањем стају.
Служимо оном само
Од ког слободу знамо!

(покретима према Хајнриху)

Један, два, три! нов буди!
Слобода ти се нуди!

Хајнрих

Шта ми је било? Из ког сна пренух?
Каквог ли јутра продире сунце
К мени кроз прозор и руку злати?
Јутарњи зраче! О, сјајно небо,
Ако је моћ ми што телом струји,
Ако је жудња што груд ми креће,
Знак твоје воље и обележје:
Хоћу, о хоћу, ако још могу,
Још једном, опет у живот поћи
Да желим, тежим, надам се, кушам
И — стварам, стварам!

(улази Магда)

Хајнрих

Је си л' ти, Магда?

Магда

Зар је већ будан?

Хајнрих

Је си л' ти, Магда?

Магда

(с радосним предосећањем)

Како је?

Хајнрих

Добро. Још ћу да живим.
Осећам живот. Осећам. Јоште.

Магда

(вап себе)

Живеће јоште! Хајнриче! Срећо!

(Раутенделајн отоја на страни ужагрених очију)

ЗАВЕСА

Скица за Тополску цркву (израдио архитекта Никола Несторовић). На стечај за Тополску цркву, што га је расписао Њ. В. Краљ Петар I, прву награду (1000 дина.) добила је скица коју доносимо у овом броју.

† Д-р Јован Јовановић Змај. — Кућа у Новом Саду у којој се родио † Змај. — Змајевац. — Двориште у Змајевцу. — Ковчег † Змаја. — Долазак Београђана. — На путу ка цркви. — На путу ка гробљу. — 1. јуна ов. год. у 4¹/₂ часа изјутра, умро је Д-р Јован Јовановић Змај. Родио се у Новом Саду 27. новембра 1833. год. — Губитак који српски народ осећа Змајевом смрћу један је од највећих и најтежих губитака. Али је † Змај био од оних изабраника народних који и после смрти живе заједно са народом својим. Змајева певанија — Змајев је живот, а она ће живети у

души народној, с колена на колена, догод и српског народа траје. — „Нова Искра“, која је од почетка свога имала у † Змају и саветника и сарадника, која је и пред смрт његову добијала поруке и жеље његове — искрено ганута отвара своје листове свима прилозима, и писаним и сликовним, који ће нас што боље познати са овим великим песником и Србином. —

Зима у зими (сликао Фрањо Тратник). Тратник је један од млађих, али веома даровитих словеначких сликара. Живи у Минхену. Љубљански „Слован“ овако га карактерише: „Млад је а одличан цртач, спретан и снажан у техници, самосталан у карактеристици. Дела су му пуна појезије и символизма који не тражи никаква тумачења.“ —

ХРОНИКА

Некоје исправке у речнику Вукову

Од Јована Драгашевића

Написао сам у речнику на многе неправилно тумачене речи. Ја то не мећем на терет Вуку, него његову тумачењу. А кад се зна, јер то сам Вук у предговору каже, ко му је речи тумачио, међутим тај тумач бејаше тада тек младић на универзитету бечком, а који није имао ни прилике ни времена да свој језик добро већ зна, онда се и њему прашта. Али не може се опростити потоњима „језикословима“, који безобзирце узимају да је то и то тако само зато, што је то тако тај и тај казао.

Ја за сада износим овде само некоје исправке, а можда ћу доцније изнети још које напомене.

*

1. *авлија* 1) улица. Hof, aula — Ја не знам да се где каже да је авлија *улица*, Strasse, Gasse, него свугде се говори Hof, aula, при чему неки мисле да је реч турска, а она је, као што се види, латинска, aula.

2. *Баван* у Ц. Г. *vide балван*: велики *дирек* као *греда*. Balken, Trabs. — У Банату и Браничеву каже се *баван*, старинско *болван*, од куда и село *Бован* близу Алексинца. Одређивање: велики *дирек* као *греда* — није правилно. *Дирек* је оно што *управо стоји*, а *греда* већином *лежи*. Међутим *Баван* или *Балван* то је *греда*

много *дебела* и *неотесана*, која се на подводним местима по земљи *полаже*, па тек преко њих се *кућа* гради. Тиме је *кућа издигнута*, ал испод ње, измеђ *бавана*, често може *ситна стока* и *живина* проћи. Каже се „*кућа на баванима*“. Било их је много у Банату, а нешто и у Стигу, ну морало их је бити (ако их сада нема) и по другим српским крајевима. Село у Банату *Баваниште* отуд је.

Ово би се могло рачунати као једна врста Pfahlbauten.

3. *Бахорица* (у Боци) јесте Бајалица, ал не *врачара*. Бајалица, дакле и Бахорица, *лечи* од *бољке*, као што и наведени примери казују, а то је исто што и магнетизирати у данашње време (Heilmagnetismus). — *Врачара* пак са свим је друго. *Врачати* је *wahrsagen* (како је у речнику уз њу добро и казато) *погађати*, па и *hexen*, што би се по данашњој науци рекло *suggestiren* (nah' und in die Ferne).

Према *овој* могла би се за *животни магнетизам* (magnetismus vitale) узети реч *бај*, како сам ја, не знајући за данашњу науку, и узео био, јер он *занета* наводи на човека *сан* или *дремж*. Упореди *бајна зора*.

4. *Бјеломљива* *vide* тургуња. Бјеломљива *није* тургуња; тургуње нема *беле*, а јесте онаква, како је за њу у речнику казано.

5. *Бујад* *vide* *Папрат*, das Farrenkraut, Filix.

Бујад *није* *напрат*. Бујад је Апта, Антолина (негде Бурјан, — у Браничеву), Sambucus ebulus.

По моме *нахођењу* име за *једну* биљку морало је бити *Буј*, а Бујад је *колективно*.

Папрат у Србији, и новој и старој, каже се *напрат*. Ја држим, да је *напрат* постало од *наирад*, које је такође *колективно* (јер ни *њега* као ни *бујади* врло ретко

има појединце, него га је увек у множини). Међу тим име његово као *једне* биљке морало је бити *паиар* (што би ваљало и усвојити), јер има потока и речица, које се зову *паириница*, *папреница*, а и место *паириште*. Ово се види још и из имена друге биљке, која *изгледа* као он, а мала је, па се зове *паираи* (хајдучка трава, *Achilea millefolia*).

6. *Бурник* у Ц. Г. *vide Бурњак*.

Бурњак vide Дуждевњак.

Дуждевњак Salamander.

Кад сам при Бурњаку прочитао *Дуждевњак*, ја сам мислио да је штампарска погрешка, али после видим то поновљено, дакле није. Мислио сам, ваљда је Вук тако чуо у *Приморју*, где се зна за дужда, па према томе тако изврнули. Али видех да и то није, и онда не знам где би се говорило *Дуждевњак*.

У Србији, и новој и старој, каже се *Даждевњак*, негде (на Руднику) *Бурњак*, а ено у Црној Гори *Бурник*. (Напомињем, да је тамо, где се каже *вријеме*, обично, те и правилније *-њак*, а тамо, где се каже *време* обично је *-ник* (у речима произведеним), ма да и там и вам има и једно и друго.

Према опису, а који је врло тачан, види се, да долази од *дажда*, киша, јер он заоста и предсказује кишу. Он је у планинским крајевима Србије прави барометар: кад хоће киша, он се пење уз дрво, кад хоће суша, силази доле.

7. *Бучати dumm sein*, — то није, што и наведени примери казују: бучи ми глава од јучерање више, буче ми уста од наприке; ни један овај пример не казује *dumm sein*, осим ако Немци тај осећај тако исказују, што ја не знам.

8. *Великачак* *augm. v. велики, sehr gross*, — то није, него значи: *прилично већ велики*, ал још није велики, а најмање врло велики. Дакле је више *dimin v. велики*, ал не *augmentiv*.

9. *Веле зеље* у Ц. Г. некаква трава. У Србији се каже *веле биље* и то је *Arnica belladonna*.

10. *Вертеи Krippe*, (јасле), — није, него је мала пећина, која се у Старој Србији каже *вртои*.

11. *Вршник* није пренуља. Пренуља је само оно *оздо*, и земљана је, а вршник долази *озго* и обично је гвозден. Пренуља није *Deckel*, него *Unterlag*.

12. *Гребештак* т. ј. мач (ст): сијевају мачи гребештаци, — не казав какав је. Ја велм да није ни старинско, јер их је до скоро било: то је мач (сабља) чије је сечиво као тестера, зупчасто.

13. *Грм, eine Art Eiche*, — то није, него је грм сваки храст (а можда и друго које дрво) кад је врло велики. Старији је облик био *Герм* (као и Серб), те има и речица, које се зову *Германчица*. Стара шума („пра-стара“) од самих је грмова, т. ј. од дрва, која су највећи и највиши свој пораст достигла. Према овоме *Гермене*, *Грмење*, значило би скоро исто што и *Шумадија*. Питање би дакле могло бити, па и ако сада смешно, ал сасвим природно, да нису то Словени били, који су Немце *Германи* назвали, јер заоста Немци су боравили у прастарим шумама северне Европе, кад су Словени заузимали сву суседну Сарматiju и Скитију. —

14. *Гротло* при 2) није *Engpass*, ждријело, кланац, богаз, него је као убао, вртача. Отуд се често и на великој флаши, кад има велико грло, каже *гротло*.

15. *Грша als hup. v. грло oder гркљан*. Ја не бих рекао, да је та реч *hupocoristicon* од грла, него бих пре

казао да је спојена, и то више као шала, од грло и гуша, онако исто као и лубедиња.

16. *Гугутка*, — не каже се шта је, а то је кумрија, *Lachtaube*.

17. *Давало Geber*, — то није, него је *давао* = *gegeben*. То се види кад се не каже средњим родом него мушким или женским: узимао, давао; узимала, давала.

18. *Делиград* није *Narrenstadt дели* — *kühn, audax*.

19. *Дода hup. v. додола*. Ја не бих рекао. Права је реч *дода*, а не *додола*. *Додола*, као реч, постала је онда, кад је значај доде заборављен, и узета са суфиксом *ле* при певању: ој Додо ој Додо-ле. То се јасно види из другог стиха: мој Боже, мој Боже-ле. Ово *ле* није никоје друго, него оно исто, које и у: мале, брале, селе, и то је *hupocoristicon*.

Сама реч *Дода* морала се у давнини писати *дѣда*, што је свакојачко скраћено од *дѣдъ*, у којој се речи оно прво *ѣ* код источних Словена (у главном) прометнуло у *о*: *дожд*, а у западних у *а*: *дажда*, али се ипак оба ова облика налазе и там и овам.

Сам наведени пример (при *додоли*) то јасно казује:

Наша дода Бога моли

Да удари росна киша, —

уза сваки ред припевајући:

Ој додо, од додоле

Мој Боже, мој Божоле.

Упоредите *дода* са *дада* (па и *дадиља*) па ћете по кормчији њихова етимона и њихове службе наћи да су род. —

20. *Жабљак* 2) *Die Kamille, Matricaria camomilla*. Ја не бих рекао, да се игде *Camomilla* зове жабљак, а у Србији (бар у Браничеву) она се каже *жутич*, и употребљавају га (осим за теј) и противу бува, исто као и у Далмацији и Црној Гори (*Matricaris camomilla* синоним са *Pyrethrum camomilli*.) —

У речнику се још вели *cf ирстенак*, за који каже да је то *chamaemelum vulgare*, дакле није *Matricaria*, а јесте *Die Kamille*!

21. *Жрвањ Handmühle*. — То није. Жрвањ, доњи и горњи, то су два котураста камена, па један (горњи жрвањ) лежи у другом, који је издубљен (доњи жрвањ) и окрећући се горњи у доњем, меље жито што је у доњем. Међу тим *Handmühle*, то је мала направа, која се обично у руци држи, и зове се у Срему и Банату *жрно*, а радња жрнати и жрнање.

У маломе (50—60 сантиметра у пречнику) оба жрвна, при чему се горњи руком окреће, има по дућанима, где се с њим меље; али и то није *жрвањ*, а може бити да Немци, ако и они имају то, зову *Handmühle*. Код нас се и ово жрно каже *воденица*, врло погрешно.

22. *Имавати* није исто са *имати*. Види и наведен пример. То је „учестано“ онако као и *ручавати*.

23. *Јагорчевина* је *primula acaulis*, иначе се каже и *јагљика*.

24. *Јасенак* је *Dictamnus fraxinella*.

25. *Јелашје* није *Erlengebüsch*, и ако је у Хрватској *Јелша Erle* (што сумњам, јер је *Erle Joxa*, Јововина). *Јелашје* је *Tannenwald*.

26. *Кљакав* (и *кљаст*) није *an der Hand* него *am Fusse verstümmelt*.

27. *Козлац, Козалац*: некаква трава *artemisia dracunculus*. То није. *Козлац* је *Arum italicum*, кога има пуно у свима српским крајевима.

28. *Крижати* — крижам. Ја нигде нисам чуо крижам, него свугде крижем. Можда је тамо штампарска грешка.

29. *Крља*, — нигде није ein Black Holz, него свугде само корен од винове лозе.

Крља, она буба, ваш, у речнику нема, а позната је свугде јер је има на овцама.

30. *Кромид* (у Подгорици) црни лук. Реч је ова грчка: *κροισδος*.

31. *Краље* краља (у Ери). — У ужичком и данас каже се *краље* крапиља.

32. *Круг* није dick, crassus, него steif.

33. *Кришан* 2) није wacker, vortrefflich, него *крушан*, снажан.

34. *Крњица* 2); у Србији се зове *кравница* (траву).

35. *Курјачје јабунице* некаква трава. У Браничеву се каже *вучја јабука*, и то је *Aristolochia lutea*.

36. *Лаз* као мала њива, — а то није, него оно место на њиви, непоорано, где се плуг окреће (у вратима) те тада не оре, него подигнут прелази, дакле *лази* а не оре. Види *оулаза*. У Србији се изговара *лаз*.

37. *Лазити* не значи gehen него *милити*, и изговара се *лазити*. Узет пример и сам то потврђује.

38. *Лужњака* eine Art Eiche, — увек је *мушког* рода *лужњак*; кад је женског, онда је *крпа* при лужењу.

39. *Љиљан* die Lilie, Liliun, Богородичино цвеће. Све ово није тако.

Нигде се у српским крајевима *Богородичино цвеће*, које *јесте* Liliun (candidum) не каже *љиљан*.

Љиљан пак зове се другојаче *Јоргован* (Syringa vulgaris, а и наведен пример: „Љиљан горо љиљанова“ то посведочава, јер Богородичино цвеће (Liliun), а које се другаче зове *крин*, не може имати гору.

У нас је *Љиљан* назван по француски (Lilas), а наш „крин“ француски се каже *lis* или *lys* (чита се у номинативу лис).

Међу тим наш „крин“ није ботаничко име, јер се тај цвет ботанички каже Liliun, а ботанички крин (Crimum) са свим је друга биљка. Liliun има главицу од ситних чена, а Crinum из цела као црни лук или управо као зумбул.

(свршиће се)

Младост, слика из сеоског живота, с певањем, написао *Милорад М. Петровић*. Музика од *Б. Јоксимовића*.

Дигне се завеса и вас тек заглупи граја од момака и од девојака. Играју „цвetoва“, све двоје и двоје; поседали они који „стоје“ т. ј. који се пазе. Има их доста и добро гледајте која ће уста проговорити из тога кићеног шаренила. Али, што ћете и назити, све једно, јер се то толико понавља, да ћете, вала, и на памет научити.

„Ово је наша Јана, која ће да набере одољена“

„Ово је наша Стана, која ће да набере одољена“

Ово је наша Невена и т. д.

Ово је наша Рада и т. д.

А Станко и хор само се смењују:

„Убра Јана одољена...“, па тако и Стана и Нена и Рада. (Да скратим, да и ја вама не досадим!).

Ко зна докле бисмо још то тако слушали, да се, на срећу, не досади и неким од њих. Досади и Ради, јер се игра без заклада, али навалише остали, те нам још једном отпеваше.

Од зла има и горе. Ухвати се коло: „Паун лети, да полети!...“ Мене тек ледну у срце, да ће то бити оно што смо и ми непородни, ми београдска деца, знали и играли. Али они узеше обећавати: те „Паун лети“, те „Златног Пауна“, те „Болног Пауна“, кад, овамо онамо, опет изађе на оно наше.

Слушајући ову цеву и испреплетано ћеретање, старате се да из те гиздаве младежи запазите главне личности, које ће се чим било издвојити једном из кола и избити из песме. То већ иде теже. Истина се види да између Раде и Радоја има нека тиква, и да она може још и пући, што по рекла Стана. И таман да што више дознамо, бар од те Стане, а онај ти Станко, вођ овог доконог саборског света, само збуни, ја ли песмом, ја ли колом. Ту се опет све мења. Рада удара и Милојицу, а остали се питају да болан паун не болује од тога, што га је баш Рада ударила. Али тај исти болан паун пада и пред Стану, а коло га дира како не зна шта ваља. Ви мислите уваркали сте им траг, па сад, вала, нека играју и певају док и њима не дојади. Рачунате: Радоје воли Раду, а Рада Милојицу (или оба двојицу!), а Милојица опет Стану. Варате се, људи божји, видећете ви већ да то није тако. Доћи ће и друга прилика, јер ево и колу је крај. Чујете ли како клена меденица и брује звонцад и јечи вруца. То су заранци, и чобани гоне своја стада. Станко наређује да се иде кућама, а момци би хтели тако до заранчића. Разлаза! одсеца неумитни Станко. Салетете и девојке, да се бар још једна отпева, и гредом одјекну *иланино, моја иланино!* Нека им је богом просто, јер је то једна лепа сељанчица нишчева!

Оде чила и раздрагана младост, мину накићена поворка и утонуше меки гласови у зачулисној даљини. И сад треба да отпочне драма, или (да се и ја спасем као и писац) да отпочне слика.

Долази Радоје, а доцније и Рада, па поредом и оделити монолози, пуни прости, чисте душе, пуни мириса од босилка и калопера, пуни непомућеног срца и свеже, младе крви. За тим љубавнички дијалог: одређена и јасна анализа осећаја, и простих и деликатних: и оплемењени нагон и стид васпитане душе; и што се жели и што је рѣда; више говори срце него ли разум, више очи него језик. Ту су синови једноставни: сешће, тако, на креветца, по Ђилиму, што је сама Рада искљечала, и боље од Миљане, и лепше од Миљане, а по препочетку оне Апоке, доведене од Колубаре. Намештен је вајатић; мирисе па калонер и кавицу. Има и остава, да им слађе падне миловање: и дуња и озимкуља и киселача. А он, он ће већ рећи наји, њој вала баш сме, а она ће ћали, а ћала ће труп! пред њенога ћалу, да тражи цуру за љубегију. После ће се већ погодити цигани, не брини, те ти такве свадбе неће бити у свој Шумадији! (г. *М. Петровић* одлично приказује улогу Радојеу).

У другOME чину весели се ћата Вилиман. Весели се сам за себе, а она срећна месојејска поворка, под предвођењем Станковим, опет за свој рачун. И сад настају чарке међу њима, ружне и одвратне чарке, нетачан однос између представника власти и сеоског света, поремећена равнотежа наравестности код младежи. Све од одвећ слабог интереса, досадно ачење и бенављење.

Ту се покушало и са неком интригом; али је она и остала у покушају, неразвијена, неизведена, са очигледном наивношћу драмског разумевања. Ћата је промашен момак; одавна је завиљашно мустаће а цуре га и не гледају као прилику. Но гледа он њих, а нарочито Љубицу, сестру Радојеву, ћерку имућнога Кузмана Смиљанића. Еј пусто, да му се увалити у Смиљанића добро. Но, не иде. Проводације не могу ништа, молио је и преклињао и саму њу, а она ни у нос! Он онда узне претити параграфима, и ви се надате да ће се ту замесити силетка, која ће њему, као власти, доћи под нож. Међу тим су те силетке најпростије врсте, без икаквог драмског значаја. Ћата шаље Милојциу, заљубљеног у Раду, да украде чарапе Радине и да се у њима покаже, не би ли јој тиме приморао оца да је да за њега. (Овде је писац начинио пометњу са именима, те помиње Кузмана као оца те девојке Раде, а она је Петронијева кћи). Ћата, тако исто, потплаћује сарошину Тисава, да украде јаглуку Љубичин, те да он, ћата, после пропарадира пред оном групом што игра и пева, као да га је од Љубице добио (г. Станковић је особито јасно изразио Тисава). Овај чудновати начин задобијања девојке могао би се употребити само онда, ако би и девојка била у договору, те још само да се родитељ склони, да не пуца брука. Овде, на против, Рада не мари ни да чује за Милојциу, а Љубица грди ћату пред свима и назива га доповом. Па још чуда, нико се не нађе ни да осумњичи девојке, нити се појави она позната пакост сеоска. Но сви усташе на ћату као на белу врину и Љубица моли брата да убије неваљалца и допова. Али се спрема и ћата и ено га где са пушком врља по потесима.

У трећем чину је зора озарила воденицу Радојеву. Вилиман ћата, са пушком у руци, диже се иза једног гумара. Чекао је сву ноћ на Радоја, да га убије. Али ето свиће Ђурђев-дан, ето гмиже народ, ето вредних помељара, да им не иде празник у штету, а ето и оних беспосличара Станкових, чује им се песма и весеље. И ћата сад мора да се уклони, да одложи до мрака. А ово, што ће га сви видети са пушком, не мари, јер је он власт и искочио је у извиђај или, на пример, због потрице.

Навалише они весели момци и оне раскалашне девојке (бар их тако наше глумице представиле), дође и биљара, да их поучи шта ће са кореном од омана. Вешти ту доста пушта разговора; те Радоје, те Рада, и Кузман и помељар, сви се потрудише да што више боја на слику натрипају. Нежне даме београдске поскидаше руке са очију или ушију и збринуше брагу због оне пушке ћатине. Али јес. ко ће дочекати да се смрине! На пољу се, ваљда, већ у велико разданило, а ћата те на исто место. И као да већ није био ту, и као да му мало пре није било zgodније, чим дође рече: Пао си ми шака! Долијао си!

Ви нисте веровали да је ћата баш Бог зна какав дунак; али чујте га како је хладан, присебан. Ваш му не бије срце, нити му се буну мозак, ето га све испотекар кроји и умује, како ће сербез бити кад се ували у Смиљанића добро. Испреда он тако и чека на Милојциу, да му буде у помоћи. Та је помоћ тако нејасно изнесена, да је нико није могао схватити. Мене су неколики питали да им то објасним, али ја их нисам могао задовољити. Једва се види да је он хтео све свалити на наивног Милојциу, па да једном и његови параграфи завреде. Да ли је тај Милојцица требао доћи с пушком, да ли он пуцати? не зна се. Покајао се Милојцица, изгризла

га савест, неће са ћатом ништа да предузима, чак није заборавно да донесе оне украдене чарапе и да му их баци пред ноге. Сад настаје борба, између њих, најпре борба уверењима, а затим и телесна, јер Милојцица брани да Вилиман не убије Радоја. У том и момак Радојев донесе пушку. Но ћата уграби и испали, али не погоди. Онако љут прети, узне пушку и оде. Могли су га ова тројица сковитлати и премлатити, али њина младост није тако убојита, као обично у сеоске младежи. А што га и дирати, њему је друкчије „Урис урисо“, и Бог ће грешника пустити да оде на двадесет корака, те да га громом сможди.

Било је певања и у трећем чину, али нам ова „срце-парајућа“ сцена, жељна ефекта, поквари све расположење. Појмимо за то у четврти чин, тамо ће бити и играња и певања, а бићемо и на свадбе позвати. Биће и јастига и питија. Варенике и вина за старце, и лимунaде за играче, и каве за Манојла, на коју се као кмет навадио, и пива, „благородног пића“, за г. учу (Анатема га с господином!).

Слави Петроније и отегла се совра у порти. Настаје пиће: и слави „за тврде славе небеске“ и за „часних крета и крсних имена“ и „у име свете Тројице.“ Ређају они тако чашице (не запазих како је пиво г. учино одмицало!), а унаоколо младост игра и пева. Пева и совра: Многаја лета! Ту је попа (њега не зову господином) да благослови. Г. учу пева ону славску. Ту су и сирауни, да цивилизују коло. Рекао бих пишти и цичи ћемане, као што се то згодно вели за циганско свирање, али ви добро знате да то не свирају она два, три одрпана скакутала, но да се то извија из оркестра. И ја онда нећу да чиним ништа на жао нашем композитору, тим пре што у сали видим наше прве музичке уметнике.

Оваква славска и саборска расположења таман су zgodна да се људи пријатеље. Ето Манојла (онога што је пишман на каву), има сина Милоја. Тај је Милоје био против Радоја, па је одустао; волео је Раду, одустаће и од ње, кад му понуде Љубицу богатога Кузмана. Попа је тако предложио, па нека је са срећом! Оде попа и даље у проводацилук, а ту му не гние небушен жућак. Кузман има Радоја а Петроније Раду, а за њих се и зна да се пазе. Нека је и то са срећом! Расположење све веће. Чак и пиво отвори сглен, те се иначе ћутљиви г. учу баш лепо понуди газда Кузману за старојка. То је ваљда оно „учинити чест“!

А младеж јаком игра и пева. „С младости ми додијаше“, као што би овде рекао Лик Угљешеновићев. Нека је са срећом и свршетак, да се и они једном одморе од играња и певања!

*

Ако позоришно дело из нашег сеоског живота има једину задаћу да нас упозна са ношћом и музичким мотивима, промашује са свим своју сврху. То онда може куд и камо боље изводити Београдско Певачко Друштво. Ту бар код костимираних чланица не морамо силом замишљати сеоских девојака, нити се пошто по то уносити замишљу у друкчији стваран живот. А ми у драми, или ако хоћете баш и слици, морамо имати овај стваран живот, све оно што га представља, што га ствара, са акцијом која је видна, са обележјима јасним и са смислом. У овој слици чак нема ни боље одређеног локалног упознавања, које би својом особеношћу могло изазвати драмски интерес. *Потера* и *Бидо* на пр. ма да су слаба дела у драмском смислу, оскудна акцијом и не израђена у пуној целини, имају бар јасне локалне одлике. У младости нема ни доволно Шумадије.

Дуги низови површних разговора, претрпаних и прекиданих песмом и игром, не дају слици никаквог живота, нити изазивају ефекта. Она докона и намоћена јурија младежи представља ли младост тиме само што по команди Станковој пева и игра? (Срећа наша што је Станко г. Раја, који још једнако лепо пева). Али су докони набројили преко петнаест певања и неких пет кола, које код записа, које код крста, које код цркве. Права златна и срећна младеж из бајака. Радосна је ова прла земља што их носи, јер их сунце не пече, нити им се грбача повија по коси и мотици, нити им се трудним радом прљају рубине и стајаће руво. Чист, свеж ваздух само трепери, миришући на одољен, на умиљен. Ни прашине, ни опороба задаха зноја и опанака. Ни глад ни морија не иду на ово срећно село. Севају муње кроз тешке облаке и тутње силини громови, али пева срце у сељака. Јер то небо роси земљу и доноси берићет, а устава ка' Морава! Невине не бије ни пушка, а поганца ђату Бог ће громом да порази. Баш не мари што се на заблудама морал подиже, дај ма и то, само нека буде што и од ефекта!

А камо оне младости што хвата за голо сечиво и полеће гвозденим вилама; младости што силно воли и силно мрзи; младости што се такмичи и у колу, али и на мотици; судара младости и младости, и младости и старости; снага младог тела и бујност младе душе; младе питомости, које милују и младе суровости, које сатиру; полетна младост која подиже и манита која обара?

Силни су приливи и одливи младе душе; разни су облици, разне ниансе, у којима се она јавља!

Г. Петровић је, до душе, похватао неколико моме-ната, али их није умео разрадити, нити им дати истинитог израза. Његова је *Младост* слабе драмске вредности и очито показује, да драма није пазе, на коме ће г. Петровић са успехом радити.

Имао сам прилику да обележим вредност свежих и умиљатих *Сељаница*. То је бујна и шарна градина, која има обилатог градива за свога песника, да га надахне својом питомошћу, својом свежином, својим мирисом. Нека г. Петровић не излази из њених пространих међа!

Бор. П.

* Петар Стојановић, свршени конзерваторист Бечког Конзерваторијума, добио је од аустријског Министарства Просвете 1000 круна као стечајну награду за најбољу композицију. На стечају било је 36 партитура, од којих су најбоље три изведене у Бечкој дворници, а од њих је награђена само Стојановићева. Овај виолински концерт Стојановићев награђен је већ дванут наградом Падеревскога (по 500 марака). —

* Јосиф Предић, наставник у Срп. Трг. Академији (Београд), дао је у штампу „Просто и двојно књиговодство“ (I и II део). Књига је намењена школској потреби, а ово је њено допуњено четврто издање. Цена је за претплатнике 3 динара или круне, а биће готова за продају до краја месеца августа. Скупљачима 10%. —

* У 153. књизи Rada jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti изашле су ове расправе: Miha Madijev de Barbazanis, од д-ра Ферда Шишића, Prvi dubrovački

pjesnici i zbornik Nikole Ranjine, од д-ра Милорада Мединаја; Osobine današnjega delničkoga narječja, од Р. Строхала, и Prvo istorisko doba narodne poezije, од Андре Гавриловића. —

* Милан Обрадовић, пређашњи уредник „Вијенца“ (Pittsburg, Pa., 2808 Carson St.) спремно је за Србе у Америци календар „Србадија“ (1905. год.). — Уредништво и власништво „Вијенца“ примио је Јово Милуш.

* Милан Обрадовић, пређашњи уредник „Вијенца“, штампао је и продаје по 15 центи „Четири народне приповетке“ што их је написао по казивању Фрање Трстеника из Беловарскога краја. —

* У Државној Штампарији штампан је и дат у продају „Зборник закона и уредаба у Краљевини Србији издатих од 1. јануара 1903. до краја исте године.“ Цена је 4.50 динара. —

* У Њу-Јорку живи преко 100.000 Словена који имају своја друштва и организације. Сад раде да оснују „Словенску Беседу“ која би била средиште свих словенских друштава. У њој би била и заједничка Словенска Књижица. —

* На Петровдан ове године раздата је свима ученицима основних школа у Србији медаља-споменица коју је по поручбини Њ. В. Престолонаследника Ђорђа израдио Ђока Јовановић, вајар. На једној страни медаље израђен је лик Њ. В. Краља а на другој је натпис „За успомену стогодишњице устанка под Карађорђем ђацима основних школа Престолонаследник Ђорђе.“ —

* Јеромонах Сава Грбовић штампао је књижицу „Моја изјава и исповест пред Богом и људима и Народом Српским.“ Књижица је штампана у Београду, има 40 стр. У њој је и пишчев лик, а у наслову вели да је ово написао „што му се не да мира да у својој Домовини живи и нужне своје послове посвршава.“

* Приликом издавања педесете школске књиге изашла је у Новом Саду књижица „Споменица о двадесетпетогодишњици издавачког рада Луке Јоцића.“ Књижица има 24 стране и 49 листова. —

* К. Ђ. Поп-Манић превео је с рускога и штампао комедију А. С. Грибоједова „Ко много зна, тај много и пати.“ —

* Генералштабни пуковник Петар Бојовић прерадио је, допунио и одштампао из „Ратника“ (1901. г.) свој „Упут за обуку војника у ратној служби.“ Књига има 6 штампаних табака, а цена је 0.50 динара. —

* Госпођа Марија удова Васе Јакшића, из Дервента у Босни, предала је 20.000 круна српском друштву „Приредник“ (Загреб) а 20.000 такође српском друштву „Просвјета“ (Сарајево) за њихове циљеве. Овим је госпођа Јакшићка извршила последњу вољу свог честитог друга.

* Српска влада поново је одредила годишњу помоћ (10.000 динара) занатској школи Дома за сиротну децу. Школа је, због укинуте помоћи, била затворена, а сада се поново отвара 1. јула о. г. —

* Д-р Милан Влајинац штампао је у Јени (издање књијаре Фишера) своју расправу „Die agrarrechtlichen Verhältnisse des mittelalterlichen Serbiens.“

* Душан С. Поповић, учитељ у Крагујевцу, штампао је своју грађу за историјску расправу „Војан Дојчин у српском народном предању.“ Књижици је цена 30 пара динарских. —

* У Крагујевцу је штампана „Споменица на школску прославу стогодишњице српског устанка на Турке 1804. Намена ученицима и ученицама народних школа у окр. крагујевачком.“ Књига је в. 8°, а има 76 стр. Даје се бесплатно сваком ученику и ученици народних школа у крагујевачком округу. —

* „Българска Сбирка“ доноси у својој овогодишњој 5. књизи приказ С. С. Вобчева српских књига: „Косово“ Бр. Ђ. Нушића и „Византија и Срби“ Ст. Станојевића. Изложивши им садржине вели о првој: „Језик, којом пише г. Нушић, гласак је, јасан и местимце заносљив. Његова књига, која као да није сасвим завршена, може послужити као најбољи ручник за познавање Косова“; а о другој вели: „Закључци г. Станојевића о утицају византијске културе на српски народ, могу се у свему применити и на нашу историју. Са тога гледишта, овај рад има и за нас веома велики значај. — По свему се види да је г. Станојевић употребио велики број најстаријих извора и историјско-књижевних података.“

* Министар војни упутио је један акт свима дивизијским командама, којим наређује да војни лекари држе војницима недељна и празнична предавања о чувању здравља у кући и касарни. Тим актом препоручио је свима официрима да најискреније помажу рад Друштва за чување народног здравља. Уверени смо да ће српски официри својски помагати ово корисно друштво, те се и на тај начин одуживати народу из којег су. —

* Књижара Војидара Дачића (Београд) покреће од 15. јуна о. г. нов лист „Српска Библиографија.“ —

* За Летопис Матице Српске примљени су рукописи: „Три депутације“ од Драг. Ј. Илића; „Јехова“ Јосифа Киша, у преводу Д-ра Лазе Костића. — Нису примљени: „О неговању зуба“, „О српским молбама на бечком двору“, „Француски романтичари и српска народна поезија“, „Милорад М. Шапчанин као педагог“ и „Лесинг као драматург.“ — Издати су на оцену: „Газда Живко“, „Ускок“ и „Опис Рађевине.“ —

О српском имену у Старој Србији и у Македонији. Написао проф. Вас. Ђерић. У Београду, на трошак

писчев штампано у Државној Штампарији Краљ. Србије, 1904. В. 8°, стр. 46. Цена 1 динар или 1 круну. —

Мали Венац причаца, црта, песама, описа и заговетака из природе за омладину оплео Мих. М. Станојевић, учитељ. Београд, штампано у Краљ. Срп. Државној Штампарији 1904. Накладом књижаре Велимира Валожића. — 8°, стр. 72. Цена 50 пр. дин.

Земљопис за средње и стручне школе, написао Срећко А. Милетић, професор I Београдске Гимназије. Четврта књига: Азија, Африка, Аустралија, Америка и Антарктика. У Београду, штампарија „Доситије Обрадовић“, 1904. — В. 8°, стр. 188. Цена 1-60 дин. —

Виша Женска Школа и Женска Учитељска Школа: Извештај за школску 1903.—1904. годину. Београд, штампано у Државној Штампарији Краљевине Србије, 1904. — В. 8°, стр. 112. —

Извештај о Првој Београдској Гимназији за школску 1903.—1904. годину. Београд, штампарија Д. Димитријевића, 1904. В. 8°, стр. 55.

Утицај дневне и вештачке светлости на орган вида, од Д-ра Ђ. П. Нешића, очног лекара. Друго издање Дvorsке Књижарнице Мите Стајића у Београду. Цена 1 динар. — Штампарија Д. Димитријевића, 1904. — 8°, стр. 84. —

Лена Степановић: Краљичин сан. (Наша срца, Њих троје, У друштву анђела, Из мојих успомена, Једна бурна ноћ, Крај рушевина старог замка, Далеко од нас). Београд, 1904. Штампарија „Доситије Обрадовић“. Цена 1 динар. — 8°, стр. 64. —

Издање Руског Клуба 1: Учитељ руског језика или речник руских речи распоређених логичким редом; са фразеологијом и кратким изводом из фонетике и граматике. За ученике гимназија а и за друге ученике и самоуке написао Петар С. Протић, професор. Београд, штампано у Државној Штампарији Краљевине Србије, 1904. В. 8°, стр. 160. Цена 2 динара.

Физички развитак школске омладине и школска хигијена у Срба. Предавање Д-ра Љубомира Ненадовића на првом међународном конгресу за школску хигијену у Нирнбергу 4—9 априла (по новом) 1904 год. (Прештампано из „Просветног Гласника“). Београд, штампано у Државној Штампарији Краљевине Србије, 1904. — В. 8°, стр. 14. —

САДРЖАЈ:

† Јован Јовановић Змај.
Пријатељство, Коирива, песме од † Змаја.
Змај, од Симе Пандуровића.
Змају, песма II.
Танасије Стевановић, слика С. Д. Тодорић.
Сестра Војводе Катића, песма Сокољанина.
„Пера Дружески“, слика из нашег друштвеног живота, од Ст. Сремца (наставак).
Сећаш ли се, душо, песма Душана Малушева.
Лаж, А. Андрејев, с руског превео Р.
Балада, песма Н. Марјановића.
Поларна Светлост, написао професор Ј. Михаиловић, (наставак).

Листићи: Амајлије (из туђег низа), превео О. — Лабуд (Жил Ренар), превео Р.

Утопљено звоно, драмска бајка у пет чинова, написао Герхарт Хауптман, превео Р. Ј. Одавић (наставак).

Уз наше слике.

Хропика (Наука, Уметност, Разно. Библиографија).

СЛИКЕ: Д-р Јован Јовановић † Змај. — Скица за Тополску цркву. — Ковчег † Змаја. — Долазак Београђана. — Погреб † Змаја: На путу ка цркви. — Са погребом † Змаја: На путу ка гробљу. — Змајевац. — Кућа у Новом Саду у којој се родно † Змај. — Двориште у Змајевцу. — Зима у зими.